

**DEZMEMBRAREA
UNUI MIT:
BUTCHER'S
CROSSING
DE JOHN
WILLIAMS**

PAGINA 13

**INTERVIU CU
PIANISTUL TEO
GHEORGHIU**

„Rădăcini este o expresie a sângelui meu românesc, care reflectă povestea mea ca om și muzician”.

PAGINILE 10-11

AMIN MAALOUF ȘI LECȚIA DE ISTORIE

Amin Maalouf este scriitorul despre care ți-e frică să scrii. El vine cu o educație solidă, o cultură vastă și o curiozitate greu de stăpânit, ceea ce îl face să vadă mereu dincolo de aparențe, să cerceteze în spatele cortinei și să ajungă la cauze.

PAGINILE 2-3

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMÂNIA // APARE LUNEA // WWW. SUPLIMENTULDECULTURA.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

ANUL XIX ▶ NR. 796 ▶ 19 – 25 DECEMBRIE 2022 ▶ REALIZAT DE EDITURA POLIROM ȘI ZIARUL DE IAȘI

**INTERVIU CU SCRITORUL
PAUL ȚANICU**

**„O CARTE NOUĂ
PRESUPUNE
DE FIECARE DATĂ
SĂ FII ALTUL”**

PAGINILE 8-9

SĂRBĂTORI FERICITE ȘI LA MULȚI ANI!
URMĂTOAREA APARIȚIE A REVISTEI: 9 IANUARIE 2023

Amin Maalouf și lecția de istorie

Amin Maalouf este genul de scriitor despre care ți-e frică să scrii. Îți înțelegi ideile de la prima lectură, îți dorești să-i reiei eseurile pentru că totul e atât de bine explicat, argumentat și exemplificat, încât îți spui „trebuie să-l recitesc”. Situația se complică când trebuie să vorbești despre ceea ce scrie el, despre subiectele abordate sau despre teoriile pe care le pune în discuție.

După ani de lecturi, rămân la ideea că puțini oameni pot scrie eseistică. Deși este forma literară cea mai la îndemână – dimensiuni variabile, structură impusă, subiect etc. –, eseurile de foarte bună calitate, convingătoare, de substanță sunt greu de scris și își câștigă greu locul pe lista lecturilor necesare sau în bibliografiile de specialitate.

Amin Maalouf scrie eseu cu lejeritate, ai impresia că nu consumă foarte multe resurse pentru a scrie un astfel de text. Te impresionează profund această constatare, pentru că subiectele nu sunt nici pe departe din sfera cancanului, cum nu sunt nici expediate în superficial.

NONA RAPOTAN

PROGNOSTICURILE LUI AJUNG SĂ SE ÎMPLINEASCĂ

Amin Maalouf s-a născut în Liban, dar familia lui a fost obligată să se refugieze în Franța, strămutarea venind la pachet cu o serie de transformări imposibil de ignorat. Părinții lui nu s-au împăcat niciodată cu ideea că au pierdut totul și că trebuie să o ia de la capăt, dar nici nu s-au resemnat în fața istoriei (personale). El însuși a călătorit foarte mult în țările asiatice, cu precădere în zona Asiei de Sud-Vest și Orientul Mijlociu, căutând să înțeleagă cât mai bine relațiile de cauzalitate dintre evenimentele care au provocat schimbări politice greu de ignorat.

Maalouf are o educație solidă, o cultură vastă și o curiozitate greu de stăpânit, ceea ce îl face să vadă mereu dincolo de aparențe, să cerceteze în spatele cortinei și să ajungă la cauze înaintea multor istorici cu experiență. Prognosticurile lui, oricât de fataliste ar părea, ajung să se împlinescă, ceea ce nu-l face deloc fericit pe scriitor, ci din contra.

A călătorit foarte mult de-a lungul vieții, inițial din motive de siguranță personală – s-a mutat în Franța împreună cu familia,

pentru că în Liban situația politică s-a schimbat decisiv și fără nici o șansă de revenire la ceea ce a fost odată –, pentru ca mai apoi să o facă în scop profesional. A fost jurnalist specializat pe conflicte internaționale și în această calitate a avut acces la date pe care le-a putut analiza și interpreta, în timp real (ceea ce schimbă tot atunci când vorbim despre analize și sinteze politice). S-a folosit (în sensul bun) de originea lui etnică și a fost invitat să participe la întâlniri decisive ale oamenilor politici sau ale unor conducători de state.

EVENIMENTE LOCALE CAPĂTĂ SEMNIFICAȚIE MONDIALĂ

E interesant faptul că povestește despre toate acestea cu o luciditate și detașare care aproape că sperie.

M-am întrebat de multe ori de câtă putere și stăpânire de sine a avut nevoie ca să se detașeze, să ia distanță de evenimente și de oamenii care au contribuit la ele. Obiectivitatea este o calitate esențială pentru un eseist istoric și cred că ea rodește frumos numai dacă este însoțită de o dorință intrinsecă de a face bine. Spiritul tolerant se educă, se cultivă în timp, iar pentru un istoric sau cercetător al mentalităților prezența acestuia mi se pare a fi o condiție *sine qua non*.

Ce e și mai interesant la Amin Maalouf este faptul că revine iar și iar în locurile unde au avut loc evenimente importante sau care au o importanță aparte pentru analiza parcursului unui om politic sau al unei personalități culturale.

Când citești *Identități ucigașe* (traducere din franceză și prefață de Florin Oprescu, Polirom, Iași, 2022) sau *Naufragiul civili-*

zațiilor (traducere din limba franceză de Dan Petrescu, Polirom, Iași, 2019) ai revelația că evenimentele locale capătă semnificație mondială. Efectul de domino există și influențează evoluția politicii internaționale. Așa ajungi să înțelegi că terorismul nu a apărut peste noapte, că atacurile cu bombă nu sunt neapărat rodul unor minți bolnave și că aproape toate conflictele armate (războaie, revoluții etc.) au atât cauze imposibil de ignorat, cât și efecte insurmontabile. Pierderile de vieți omenești nu se pot cuantifica nicicum, nu există balanță contabilă care să le reflecte corect.

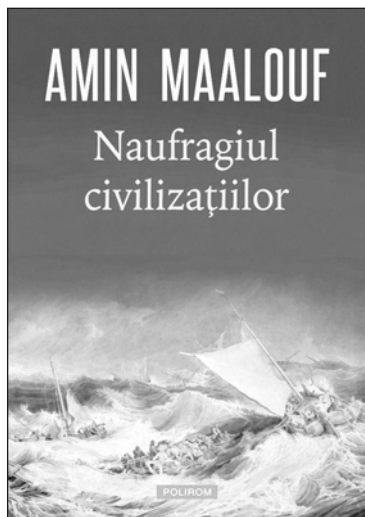
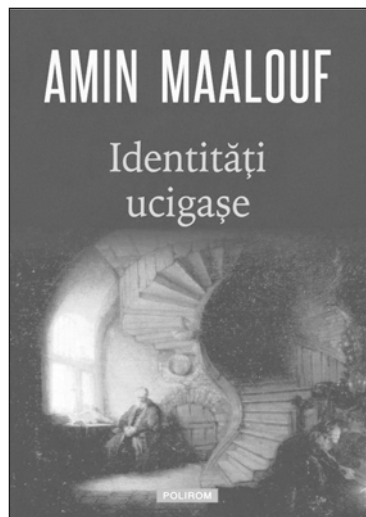
PUNE REFLECTORUL PE ADEVĂRATELE CAUZE ALE CONFLICTELOR

Cu toate acestea, știrile din mass-media sunt (și) despre cât costă

un război, ce cotă parte din bugetul național primește Ministerul Apărării Naționale etc. Acum câțiva ani subiectele știrilor din *prime time* erau despre câți bani s-au dus în direcția combaterii terorismului, cât a costat destructurarea Al-Qaeda și lichidarea lui Osama bin Laden. În anii '90 știrile erau cu și despre conflictul din Irak și tratativele de pace dintre Palestina și Israel.

Toate acestea au legătură intrinsecă cu Orientul Mijlociu, zonă din care face parte și Libanul, țara natală a lui Amin Maalouf.

„Tristețea mea se explică și prin câteva alte motive de care vorbesc puțin de obicei, chiar dacă mă gândesc la ele adesea. Când îmi rememorez istoria regiunii mele natale din decursul ultimilor o sută de ani, constat că mișcările politice de inspirație marxistă au fost finalmente singurele în care

musulmanii, evreii și creștinii de toate confesiunile s-au putut afla câtva timp alături unii de alții. E drept că, în majoritatea țărilor, impactul acestor formațiuni a fost limitat. Dar au existat și câteva excepții remarcabile” (*Naufragiul civilizațiilor*, p. 92).

Iată cum Amin Maalouf pune reflectorul pe adevăratele cauze ale conflictelor interminabile din zonă și explică indirect de ce aceste conflicte prezintă interes pentru orice individ, din orice parte a lumii.

CEREBRAL CÂND FACE ANALIZE POLITICE

În altă ordine de idei, el relevă un aspect foarte important: nu islamismul este factorul determinant al conflictelor, cel puțin nu singur. Combinația dintre preceptele unei religii și principiile mișcării politice de stânga (chiar de extremă stânga) este fatală pentru dezvoltarea unei zone geografice. Unitatea politică nu este suficientă pentru menținerea unui echilibru social, deja precar și amenințat în permanență de diverși factori agravanți, precum o organizare foarte diferită a comunităților de cele din Europa (și continentul nord-american), bazată pe o stratificare socială imobilă secole la rând; nivelul de viață al populațiilor (diferențe uriașe între felul cum trăiește populația de rând față de clasa conducătoare); și diferențele culturale. Și așa explică el *naufragiul civilizațiilor*.

„Pe termen lung, adevăratul beneficiar al înfrângerii lui Ra'is va fi islamismul politic. El va lua locul naționalismului ca ideologie dominantă. Va înlocui nasserismul și avatarurile sale ca portdrapel al aspirațiilor patriotice și va lua locul mișcărilor de inspirație marxistă ca purtător de cuvânt al celor oprimați” (*Naufragiul civilizațiilor*, p. 113).

Un prognostic sumbru, dar, aș

spune eu, departe de orice fatalism, căci Maalouf este cerebral când face analize politice. Capacitatea lui de sinteză este alimentată cu studii și date istorice foarte diverse.

„De obicei, spiritul vremii acționează fără să ne dăm seama. Dar uneori efectul său e atât de manifest încât îl vedem aproape intervenind în timp real. Este în orice caz impresia pe care am avut-o eu când m-am consacrat din nou istoriei recente pentru a încerca să extrag din ea câteva învățăminte.

Cum de-am putut să nu văd o conjuncție atât de puternică între evenimente? De mult ar fi trebuit să trag această concluzie care astăzi îmi sare în ochi, anume că am intrat de curând într-o eră eminamente paradoxală, în care viziunea noastră asupra lumii va fi transformată și chiar de-a dreptul răsturnată. De-acum înainte, *conservatorismul va fi cel care se va proclama revoluționar, în timp ce adeptii «progresismului» și ai stângii nu vor alt scop decât conservarea a ceea ce a fost dobândit*” (*Naufragiul civilizațiilor*, p. 166).

NAUFRAGIUL CIVILIZAȚIILOR REZIDĂ ÎNTR-UN PARADOX

Din punct de vedere sociologic nu ai cum să nu îi dai dreptate. Dacă deschidem televizoarele sau dacă facem o revistă a presei observăm exact aspectul sesizat de Maalouf: programele partidelor conservatoare sunt acum orientate în jurul păstrării unui specific (național, religios), în timp ce partidele de stânga se cramponează de o poziție pe care au câștigat-o acum deja foarte mult timp.

Sunt foarte utile și revelatoare exemplele pe care le aduce în discuție Maalouf în acest sens, precum detaliile cu privire la atacul din 4 noiembrie 1979, când sute de studenți iranieni invadează ambasada americană de la Teheran, iau 52 de ostatici și încep „ocuparea revoluționară” a

localurilor. Pe 20 noiembrie sute de jihadiști sunniți saudiți invadează marea moschee de la Mecca. Dar luați în calcul reacțiile de după fiecare atac cu bombă din bisericile creștine sau, de ce nu, gândiți-vă câte teorii conspiraționiste s-au pus în circulație după arderea catedralei Notre-Dame din Paris. Evident, vorbim de comunități religioase diferite, dar Mecca este simbolul islamismului, așa cum Notre-Dame de Paris este unul din simbolurile creștinismului de pretutindeni.

O altă cauză a naufragiului civilizațiilor identificată de Amin Maalouf rezidă într-un paradox de care ne este imposibil să nu ținem seama.

„Ne aflăm în plin centru al acestui paradox când privim efectele produse în ultimele decenii de doctrinele economice, sociale și politice întemeiate pe «mâna invizibilă». Pe de o parte, ele au eliberat energiile, au stimulat schimbările și au accelerat inovațiile. În același timp, denigrând rolul regulator al puterilor publice și glorificând înavușirea excesivă, au erodat însăși ideea de interes general și au slăbit legăturile dintre cetățeni.

Acest revers al medaliei mi se pare incontestabil și greu de consecințe, chiar dacă e dificil de deslușit. Cum să calculezi pierderea simțului civic într-o țară? Cum să măsoară slăbirea sau strângerea relațiilor dintre diversele componente ale unei populații? Cum să demonstrezi că există o legătură între neîncrederea în autoritățile publice și creșterea comunitarismului, a violenței sau a corupției? Suntem aici în insesizabil și în nequantificabil; n-ar servi la nimic să acumulăm cifrele și faptele” (*Naufragiul civilizațiilor*, p. 251).

ÎȘI CONSERVĂ LUCIDITATEA

Amin Maalouf s-a întors la studiul istoriei și dintr-o nevoie personală. Trauma naște nevoi imposibile de ignorat. Dincolo de întrebările la care nu vom avea niciodată răspuns („s-ar fi putut și altfel” sau „de ce noi și nu alții”), Maalouf sondează mentalul colectiv pentru a putea emite previziuni. Chiar dacă nu este adeptul istoriei contrafactice, tot se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă strămoșii lui ar fi fost musulmani într-o țară cucerită de creștini, iar nu invers. Pentru el este evident că atunci am fi vorbit de o schimbare a apartenenței religioase și apelează la cazul musulmanilor din Spania sau din Sicilia. Tocmai

de aceea, Maalouf militează împotriva obișnuinței de a clasifica fiecare eveniment dintr-o țară musulmană ca fiind „islam”.

„«Spiritul timpului» nu este, în mod evident, o noțiune riguroasă. Dacă o utilizez, o fac cu scopul de a exprima această realitate difuză, insesizabilă, care face ca în anumite momente din Istorie numeroase persoane să înceapă să privilegieze un element al identității lor în detrimentul celorlalte. Astfel, la ora actuală, a-ți afirma apartenența religioasă, a o considera elementul central al propriei identități, este o atitudine curentă; mai puțin răspândită, probabil, decât acum trei sute de ani, dar indiscutabil mai răspândită decât acum cincizeci de ani” (*Identități ucigașe*, p. 119).

De reținut că Maalouf a scris *Identități ucigașe* în 1998, deci înainte de atentatele din 11 septembrie 2001 și cu mult înainte de a scris *Naufragiul civilizațiilor* (2019). Ca și în anii '90, Maalouf este interesat să afle cauza conflictelor sociale, politice și religioase, de unde nevoia de supremație, în condițiile în care toți suntem convinși că avem nevoie de „celălalt”, că existența noastră nu capătă sens decât în măsura în care ne raportăm la celălalt într-un fel specific, generat de amprenta civilizațională și culturală.

De la *Cruciadele văzute de arabi* și până la *Naufragiul civilizațiilor* au trecut mai bine de 30 de ani. Vorbim de niște decade foarte agitate și încărcate în evenimente ale unei lumi aflată parcă mai mult ca niciodată într-un real pericol de extincție. Amin Maalouf își conservă luciditatea și o însoțește cu un simț fantastic al detaliului. Este remarcabilă capacitatea lui de a da exemple la care nici nu te-ai fi gândit, detalii despre populații de care nu ai avut habar, nu ai citit un rând până acum. Reafirm ce spuneam mai sus: deține o capacitate de sinteză care îl așază în rândurile eseistilor de top din toate timpurile.

Nu în ultimul rând, din fiecare pagină răzbate o bunătate nestăvilită. Pur și simplu Maalouf respiră bunătate, e un spirit tolerant natural pe care l-aș da ca model oricui și oricând. Iată câteva motive pentru care merită să citești *Identități ucigașe* și *Naufragiul civilizațiilor*, dar și celelalte studii. Pe cât de bun (și premiat) este ca romancier, pe atât de bun este ca eseist. De fapt, din punctul meu de vedere, eseistul e mai puternic decât romancierul. Citești-i eseurile și veți înțelege nu doar că putem fi mai buni, ci că avem toate șansele să facem istorie în continuare. **SDC**

TEATRUL DIN
STEJAR
STAGIUNEA 2022-2023

SPECTACOLELE LUNII DECEMBRIE

14 MĂLĂIEȘ ÎN CĂLCĂIEȘ
Spectacol invitat

17 IDIOT
Spectacol de improvizație cu trupa IDIOT

18 ZARURI ȘI CĂRȚI *
Regia: Ovidiu Ivan
Cu: George Enescu, Ovidiu Ivan

27 ZELDA - WAS NOT FROM AROUND HERE *
Regia: Ovidiu Ivan
Cu: George Enescu, Ovidiu Ivan

28 MĂLĂIEȘ ÎN CĂLCĂIEȘ
Spectacol invitat

29 CAP DE BOU *
Regia: Vlad Cepoi
Cu: Sebastian Bădărău, Ovidiu Ivan, Theodor Ivan

* Spectacole nerecomandate minorilor sub 16 ani

Alte două scrisori

În trena cărții *Jumătate de secol cu Borges*, de Mario Vargas Llosa (traducere din spaniolă de Mariana Sipoș), Editura Humanitas Fiction, 2022.

ANDREI CRĂCIUN

CULEGĂTORUL DE HARFE

SCRISOARE CĂTRE JORGE LUIS BORGES

Dragă domnule Borges, Vă scriu după o tăcere îndelungată, fiindcă mi s-a făcut dor de umorul și de inteligența și de erudiția dumneavoastră. Cred că ați fost cel mai norocos dintre oameni și, tot mai sigur, și cel mai deștept.

Ați avut înțelepciunea să ociliți orice altceva ce nu era literatură (chiar și fotbalul l-ați ocolit, se povestește că ați fost singurul argentinian care n-a aflat cine este Maradona). Aveați dreptate. Viața însăși nu înseamnă mare lucru în afara ficțiunilor.

Și ați mai avut și înțelepciunea

să nu deveniți nici romancier, nici mare cititor de romane, deși ați fost probabil cel mai cult om din secolul XX. Aveați, firește, dreptate și să socotiți romanul o nechibzuință întinsă pe sute de pagini – de ce să faci așa ceva când poți spune același lucru în câteva minute?

Poeziile și prozele dumneavoastră scurte, eseurile dumneavoastră – de toate mi s-a făcut deodată dor, de stilul dumneavoastră clar și totodată spectaculos.

Sciați spectaculos fără să faceți paradă de adjective, desigur o moștenire a rădăcinilor englezești.

Dragă domnule Borges, ați mai avut și norocul de a orbi și mai târziu de a muri, ceea ce este oarecum surprinzător pentru un nemuritor, așa că n-a ați văzut cum s-a destrămat lumea la sfârșitul secolului și mai ales cum a ajuns ea astăzi.

Ați avut și propriile rătăcirii politice, ceea ce, departe de a vă face odios, vă arată o fragilitate în a îndura viața nesemnificativă din afara literaturii, ceea ce noi, toți ceilalți, numim viața adevărată.

Și ați mai avut, domnule Borges, și norocul formidabil al acelei ultime iubiri târzii, pentru Maria Kodama, iubire care v-a purtat pretutindeni și îndrăznesc să cred că v-a mântuit, atât cât poate fi mântuit un om, fie el și un geniu care știa să facă literatură din literatură.

Pe pământ suntem la fel-

proști și în război. Aveați bineînțeles dreptate în a cere să fie ținută departe militarii departe de politică, fiindcă să stai în cazarmă și să defilezi la parade nu te califică în nici un fel pentru a conduce o țară, cu atât mai puțin o lume.

Și e chiar mai rău decât acum o jumătate de secol: se visează tot mai puțin, se îndrăznește tot mai puțin și nici măcar tangoul nu mai e la modă. Am fi pierduți, domnule Borges, dacă nu ar fi literatura, și anume literatura dumneavoastră.

SCRISOARE CĂTRE MARIO VARGAS LLOSA

Dragă domnule Llosa, nu v-am invidiat niciodată până acum. Nici măcar pentru cum ați scris despre Casa Verde, despre mătușa Julia, despre rătăcirile fetei nesăbuite, nici măcar când v-am citit superbe eseurile despre chemarea tribului, textele despre Hugo sau vechiul interviu cu Gabriel Garcia Marquez din '67 sau când v-au dat, destul de târziu, Premiul Nobel pentru Literatură.

Abia acum, citindu-vă textele despre Borges, citind interviurile

dumneavoastră cu Borges, am început să vă pizmuiesc.

Interviul dumneavoastră cu Borges, pe atunci mai degrabă necunoscut, în Parisul anului 1963 este extraordinar, dar el devine îndepărtat și mărunț dacă îl citim și pe cel din anul 1981, de la Buenos Aires (chiar dacă atunci, la Paris, chiar l-ați întâlnit pe Borges, nu una dintre măștile sale pentru restul lumii). Ați fost în casa lui Borges!

Ați fost în casa lui Borges, l-ați văzut între cărți și decorații, casa aceea de unde pleacă tigrii și labirinturile și infinitul și care am motive întemeiate să cred că este Paradisul.

Și v-am mai invidiat și pentru că ați citit acea colecție de eseuri de înalt rafinament literar publicate de Borges pentru gospodine în Argentina anilor 1930 (!) într-o revistă cu nume perfect: „El Hogar”.

De când am auzit că ele există, am plecat în căutarea lor și pe drum sunt și acum, căutându-l pe Borges la răscruce. Bineînțeles că într-o zi am să-l întâlnesc, bineînțeles că într-o zi am să vă întâlnesc. **SDC**

Două chestii tari de anul ăsta, să mai treacă supărarea

2022 e anul în care Planeta a luat-o razna, parcă mai ceva ca în vremea pandemiei. O descătușare cu de toate, mai ales nervi și claxoane, o reîntoarcere furi-bundă la ceea ce știam noi mai bine să facem înainte „să ne închidă ăștia în case”: să aruncăm sudălmii live, nu numai pe feisbuc. Toate împănate cu război la graniță, criză a refugiaților, inflație cât pepenii buni de Dăbuleni, perspectiva crizei economice, frica-n sân că rămânem fără gaz și curent...

Colac peste pupăză, zgomotul tot mai asurzitor făcut de antișgeiști, cepefiști, „antiînțepați” și, da, nou-tatea, antieuropeni. Un cor absurd, o larmă infernală. Și, cu toate acestea, planeta continuă să se învârtă, iar soarele să ne încălzească. Să ne încălzească un pic prea mult, din cauza gazelor cu efect de seră din atmosferă.

Totuși, în acest 2022 în care am continuat să gonim în nava noastră spațială cu 107.826 (o sută șapte mii și opt sute douăzeci și șase) de kilometri la oră în jurul Soarelui și cu 1.609 (o mie și șase sute nouă) kilometri la oră în jurul propriei noastre axe, s-au întâmplat și câteva lucruri remarcabile.

NASA a reușit să trimită pentru prima dată după era Apollo (nu că ar mai fi încercat) un vehicul care a înconjurat Luna, a făcut cale întoarsă, și a făcut splash! cu bine în Ocean, străbătând atmosfera, încetinindu-și viteza pentru prima oară printr-un procedeu leit unei pietre care ricoșează în apa unui lac de câteva ori înainte să se scufunde. Cum noi nu ne-am mai aventurat dincolo de orbită de când lumea, e chiar o mare reușită și, curând, NASA va trimite din nou astronauti pe Lună. Ba, mai mult, îi va și caza acolo la hotelul lunar. Cât să ne obișnuim cu gândul că urmează Marte.

Cercetătorii americani au anunțat că au reușit, pentru prima oară de când se lucrează la asta, să obțină mai multă energie decât introduc în sistem în cadrul unei reacții de fuziune nucleară. Urmăresc de niște ani încercările savanților de a produce energie nucleară fără deșeurii radioactive, iar fuziunea are toate datele să devină marea chestie în următoarele decenii, numai că s-ar putea să devină utilizabilă pe scară largă după ce temperatura pe glob va crește semnificativ.

De când ne-a revelat Einstein faptul că e egal mc pătrat, noi am putut doar să obținem reacții de fisiune nucleară (să rupem nucleul atomului), pe când băieții ăștia mai buni din prezent au convins doi atomi de hidrogen să fuzioneze și să formeze unul de heliu. Asta se întâmplă, bineînțeles, până acum, din ce știam noi, numai în Soare. Inutil de spus cât de

complicat este să faci asta pe Pământ, iar motivele ar fi în principal două pentru care nu vom putea avea mâine un soare la noi în casă (la fel de banal cum avem un cuptor cu microunde) și care să ne producă energia de care avem.

Unu: nu avem unde „găzdui” acest nou accesoriu al locuințelor noastre. Temperaturile rezultate din experimentele cercetătorilor de pe Pământ în fuziunea atomică le depășesc pe cele din Soare, astfel că nici un material, nici un vas Jena nu se dovedește suficient de rezistent. Ciorba e prea fierbinte. Așa că momentan se folosesc niște bobine magnetice uriașe care țin plasma la ceva distanță de pereții „oalei”. Și asta consumă foarte multă energie, chiar mai multă decât o mașină de spălat rufe veche de 20 de ani.

Astfel, ajungem la doi: până deunăzi, când au făcut marele anunț americanii, cantitatea de

GEORGE ONOFREI

DIN COLȚUL OPUS

energie necesară pentru a genera și păstra reacția de fuziune (pentru câteva secunde) rivaliza cu întreg consumul pe o zi al unui mare oraș din SUA sau Europa, în vreme ce rezulta din fuziune mult mai puțină. Or, ca să devină profitabilă operațiunea, sistemul ar trebui să se autogenereze și să fie mereu pe plus, respectiv introduci o dată energie ca să pornești soarele, după care el dă curent electric la tot cartierul și îi și mai rămâne pentru a-și alimenta bobinele magnetice, laserele și ce diode or mai avea nevoie de curent electric ca să funcționeze. Am aflat acum, și de asta e una din marile știri din știință ale lui 2022, că cercetătorii americani au reușit pentru prima oară să obțină mai multă energie decât au cheltuit! E un început, ba chiar și o continuare fericită.

Va urma. **SDC**

O zi bună în comunism (II)

„Peste 50% dintre români cred că situația din țară este mai rea decât în 1989, potrivit unor sondaje realizate de INSCOP Research“ (hotnews.ro, 17 noiembrie 2022)

RADU PAVEL GHEO

ROMÂNII E DEȘTEPTI

Continui aici, pentru buna înțelegere a unei lumi dispărute, relația unei zile obișnuite din regretații ani ai comunismului – mai exact, dintr-un decembrie 1988 sau 1989 în care ne-am trezi aruncați din 2022. O zi obișnuită de sâmbătă, o zi de lucru, cum erau toate pe atunci, care să zicem că tocmai s-a terminat. E ora 16 sau 16.30 și ieși din întreprindere sau birou, îndreptându-te iarăși spre tramvaiul/ autobuzul/ troleibuzul supraaglomerat, fiindcă așa erau toate mijloacele de transport în orele de vârf. E decembrie, e destul de frig și afară, și la muncă, și în magazine, și în case, ba chiar și la cinema sau la cofetărie. Dar cu asta te-ai obișnuit.

Te îngrijorează însă că se apropie sărbătorile și nu ai ce pune pe masă. Poate duminica viitoare tragi o fugă cu trenul până la rudele de la țară. Oare când taie porcul? Îl mai taie? O să primești și tu ceva? Intri fără speranță într-o măcelărie, unde galantarul lucește argintiu și gol, iar pe cârligele din spatele vânzătorilor atârna vreo patru perechi de „adidași” – picioare de porc afumate. Bune și alea într-o fiertură de cartofi, o ciorbă, o tocană de legume. Mai dau gust. Brânză sigur nu găsești, ai mai

încercat. Doar la piață, poate. Zi-lele astea mergi să iei și rațiile de zahăr și de ulei pentru toată familia, iar un prieten ți-a promis că îți aduce niște margarină Rama de la unguri – o delicată! Speri să se țină de cuvânt. Dacă ar aduce și niște cacao, pentru o prăjitură mai de Doamne-ajută, chiar că ai avea un festin de sărbători. Și copiii s-ar bucura de o prăjitură adevărată, că ouă s-ar mai găsi pe undeva.

Te mai învârti pe lângă magazine, căutând cu privirea o coadă pe undeva. Fiindcă unde se adună lume multă la coadă, cu siguranță s-a băgat ceva bun la magazin. Timp ai, fiindcă acasă ce să faci? La televizor nu ai ce vedea, la ora asta nici nu e program și, când o să fie, o să fie documentare despre realizările Partidului și programe de cântece patriotice. Măcar dacă ai avea un videocasetofon, cum ai văzut la unul din blocurile de vizavi când ai mers într-o noapte la o videotecă clandestină și ai văzut

Karate Kid, *Blade Runner*, un film cu Bruce Lee și o comedie la care n-ai râs fiindcă era în germană, iar traducerea suprapusă pe videocasetă era rară și proastă. Dar n-ai așa ceva, n-ai rude în străinătate care să-ți trimită unul, iar aici, când se vinde vreunul, costă 30-40 de mii de lei, cât jumătate de mașină. Mai citești, că altceva ce să faci? Și te cuibărești sub plapumă, ca să te mai încălzești. Chiar, ce fac oamenii din capitalismul putred? Ția sigur se distrează – mai ales acum, de sărbători.

Afară se întunecă. Ți-e frig. Ai avea nevoie de o haină mai groasă. Poate găsești pe undeva un cojoc din acela din blană de vițel, că mai aduc țărani pe la piață. Bine că nu-ți îngheață picioarele. Aici ai avut noroc cu vărul soției, care lucrează la fabrica de pantofi, la secția pentru export, unde se fac încălțări ca lumea. Au avut un lot de bocanci îmblâniți pe care ăia, străinii, i-au refuzat,

naiba știe de ce, au străinii ăștia niște pretenții... Și i-au luat ei, cei de pe secție, și așa ai prins și tu o pereche. Zâmbești când îți amintești. Sunt făcuți bine, cusuți, nu lipiți cu clei din ăla prost, țin o viață. Pentru export, deh.

Se întunecă încet. Pe străzile prost luminate, cu câte un bec palid la fiecare trei-patru sute de metri, se văd mai mult umbre decât oameni. Și uite undeva, în față la alimentara, se adună lume buluc.

A oprit și un camion cu marfă, sigur se bagă ceva. Te duci repede într-acolo și întrebi pe unul dintre oamenii cenușii ce se împing spre intrare ce-au adus. „Banane”, îți aruncă el în trecere, împingându-se în mulțimea aranjată într-un rând îngrămădit. „S-au băgat banane!” Te așezi și tu la rând și aștepti vreo oră, până să se facă recepția mărfii, și încă vreo oră, până când reușești să ajungi la teighea și, împins din toate părțile, să ieși din magazin cu șase banane verzi. Până la Crăciun o să se coacă. Să vezi ce-o să se bucure ăia mici!

O pornești spre casă cu un pas mai vioi. Până la urmă uite că a fost o zi bună. **SDC**

Cine a pierdut și cine a câștigat în 2022

Anul se apropie de sfârșit, iar, dacă e să tragem linie, din punct de vedere politic 2022 n-a fost unul efervescent. PNL și PSD s-au anulat reciproc, și-au păstrat muniția pentru perioada care va urma, cea dinaintea alegerilor.

Guvernarea PNL-PSD a omorât jocul politic. Când ai o plăcintă uriașă în Parlament e greu să mai distingi și altceva. PSD și PNL n-au prea lăsat loc și pentru alții, e drept că și profitând de conjunctură. Am avut o pandemie lungă, ceea ce a modificat preocupările și grijile oamenilor, dar războiul din Ucraina a schimbat total prioritățile – nu doar în România, ci pe întreg continentul european. De la teama inițială că războiul s-ar putea extinde rapid s-a trecut la faza îngrijorării că oricând lucrurile pot scăpa de sub control. Cum România este în apropierea liniei frontului, este clar că și agenda

politică de la București a fost cu totul alta. N-am mai avut parte de o politică siropoasă așa cum eram obișnuiți, ci de multă reținere și de mișcări ușor de anticipat.

E adevărat că și schimbările de la vârful PNL au favorizat menținerea calmului în politica românească. Nicolae Ciucă nu e tipul căruia să îi placă polemica. Fuge de declarații, nici nu se pricepe la dat răspunsuri hâtre, care să țină, cum se spune, prima pagină. N-am auzit nimic memorabil din gura premierului în acest an și probabil că nici nu vom auzi până în primăvara viitoare, când va avea loc marea rocadă.

În spatele lui Ciucă, locotenenții liberali s-au agitat, au atacat în dreapta, dar mai ales în stânga, însă fără prea mare folos, pentru că totul a semănat cu o miuță în curtea școlii. Nici dinspre Cotroceni n-a existat vreo salvă către Palatul Victoria. Nici nu era cazul

câtă vreme Ciucă este omul care nu-i iese din cuvânt prezidentului.

Concluzii pe final de an? Totul a fost previzibil în politica românească, ceea ce poate că nu-i chiar așa rău, după atâția ani de gâlceavă continuă, fără efecte notabile pentru omul de rând.

Există o saturație de politică în societate. Românii nu mai vor scandal, nu mai așteaptă neapărat declarații spumoase. E adevărat că fără afirmații tari nu crești în politica mare și nu prea te mai cheamă televiziunile. Dar, dacă ne uităm și la capitolul audiențe, vedem o scădere a interesului pentru dezbaterile politice.

Nici în zona PSD anul 2022 nu a adus multe clarificări. Marcel Ciolacu a fost la rândul său prudent și a atacat doar în câteva rânduri, fără a agita prea mult apele în coaliție. Nu s-a jucat la rupere, n-a existat niciodată impresia că se zdruncină corabia. Ba chiar a

părut o prietenie Ciolacu-Ciucă, pentru că ori de câte ori apăreau tensiuni, cei doi își vorbeau ca doi vechi prieteni și stingeau focul.

Cât privește jocurile de putere din interiorul celor două mari partide, nici Ciucă și nici Ciolacu nu sunt amenințați. Nicolae Ciucă e premier și nici un lider județean PNL nu are curajul să-l conteste. Întrebarea e ce va urma din mai 2023 încolo în PNL, când Ciucă va rămâne doar cu șefia partidului, dar fără funcția cea mare de la Palatul Victoria. Posibil să-l vedem vicepremier, dar va fi complicat să țină în frâu mofturi și orgolii nemăsurate. Nici varianta cu Nicolae Ciucă prezidențiabil nu pare o mutare grozavă câtă vreme un candidat care vrea să se bată cu șanse la turul doi are nevoie de mai multă abilitate.

În tabăra PSD, Marcel Ciolacu a pus șaua pe partid și nu sunt semne că ar avea probleme în interior. Foarte probabil îl vom vedea premier pe Ciolacu din primăvara viitoare, iar PSD va deveni mult mai expus, cel puțin în privința guvernării. Social-democrații au dat impresia că joacă în opoziție în aceste luni și le-a cam ieșit mișcarea. Însă jocul dublu nu va mai ține mult, câtă vreme partidul va prelua funcția nr. 1

FLORIN GHEȚĂU

VAGONUL CU VORBE

la Palatul Victoria. Anul 2022 n-a fost grozav nici pentru USR. Partidul lui Drulă și-a găsit cu greu cadența, a părut stângaci în multe situații și a avut în AUR adversarul principal pe zona de opoziție.

Atmosfera se va schimba radical în 2023. Este an preelectoral, iar temperatura politică în mod sigur va crește. PNL va preda hățurile guvernării și va avea probabil mai multă libertate de mișcare, în vreme ce steaua lui Iohannis va începe treptat să apună, pentru că va fi pe finalul carierei sale prezidențiale. PSD nu va mai putea să pozeze în partid de opoziție dacă se va face rocadă. Este de așteptat ca USR să se radicalizeze, ceea ce va oferi mai multă vizibilitate liderilor acestei formațiuni. 2023 va fi incomparabil mai intens ca anul pe care îl vom încheia curând. **SDC**

Necazuri tradiționale sărbătorite

Ce faci când recidivează gripa, răceala sau viroza împotriva cărora se presupune că te-ai blindat cu ajutorul vaccinului antigripal, gratis oferit de sistemul nostru sanitar de stat, la care cotizezi vrând-nevrând cu 4,6% din pensie? Bei o tărie și ascuți blues!

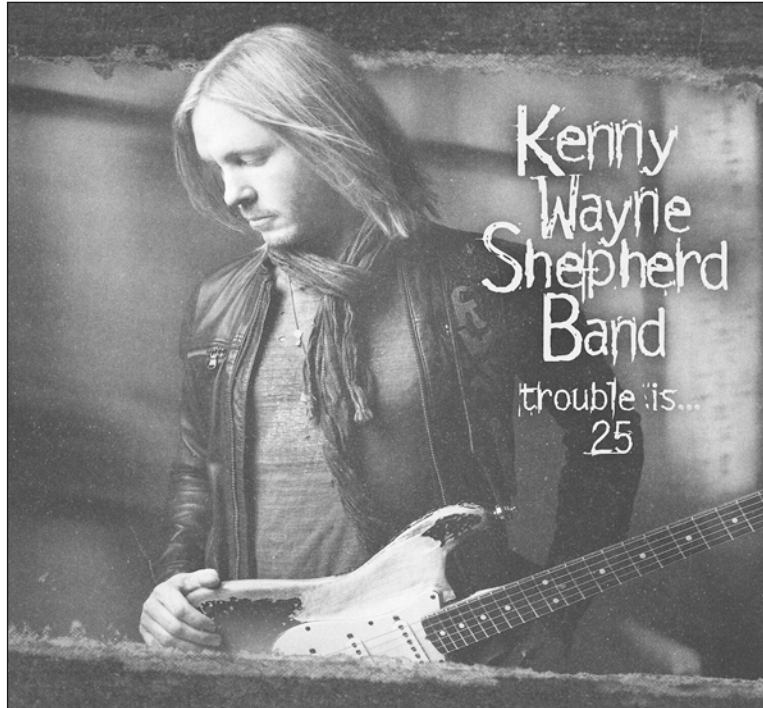
De exemplu, albumul lui Kenny Wayne Shepherd Band – *Trouble Is... 25* (2022, Provogue), ediție aniversară, revizitată la un sfert de veac după apariția care îl consacra pe blondul chitarist, răsărit pentru blues în Shreveport, Louisiana. Înregistrat și publicat când Shepherd abia împlinise 20 de ani, albumul beneficia de prezența unor „grei” ca Double Trouble (adică Reese Wynans, Chris Layton și Tommy Shannon, trioul care îl acompaniase pe Stevie Ray Vaughan) și legendarul James Cotton, descins parcă din panteonul bluesului pentru a încrusta cu muzicuța, în piesa (*Long Gone*, „codul QR” de certificare a calității produsului).

Ani de zile am avut un sentiment ciudat de reticență pentru Kenny Wayne Shepherd. De câte ori îi vedeam figura de actor, plăcută, deschisă, aproape confundabilă cu a

lui Brad Pitt, îmi spuneam că băiatul ăsta frumos nu poate să cânte blues adevărat, fiindcă nimic nu-i trădează suferința, greutatea, teama zilei de mâine, nesiguranța și tot ce se adună în cazanul vrăjit unde fierbe elixirul capabil să elibereze sufletele condamnate din sclavia trupului și a timpului.

Băiat predestinat bucuriei, născut în același an cu Joe Bonamassa, 1977, Kenny a avut un traseu oarecum asemănător în showbiz. Diferențele vizibile (sau... audibile!) sunt apanajul cronicarilor de specialitate. Simplu ascultător fiind, recunosc oarecum spăsit că i-am acordat mai multă atenție lui Joe. Și asta, îmi dau seama cu neplăcere, pentru că stilul chitaristic al lui Joe e mai scilpicios, ia ochii și ametește urechile. Kenny Wayne are o profunzime subtilă, iar textura riffurilor sale e disimulată cu nonșalanță de naturalețea mersului degetelor pe grif. Obține un sunet musculos, evidențiat fără să piardă nimic din eleganță și finețe, cu aerul că se joacă.

Câștigul chitaristic pare să provină și din faptul că partea vocală este lăsată aproape complet în grija lui Noah Hunt. Spre deosebire de înaintașii asumați, precum Hendrix, Vaughan, Johnny Winter, Albert și

B.B. King, Kenny Wayne nu-și folosește vocea să transmită „mesajul”. E, poate, un handicap, dar și o alegere bună, pentru că mai toate discurile s-au vândut neașteptat de bine pentru o trupă de blues. Unele piese au fost și hituri la posturile de radio, ceea ce este esențial pentru piața muzicală din SUA. Iar în cazul de față succesul comercial se pliază pe valoare, de unde poate fi distilată aspra

concluzie că nu „tot ce se vinde este superficial” – scuza lipsiților de noroc sau de abilități manageriale...

Kenny Wayne Shepherd mai face o treabă foarte bună, deși poate fi socotită un fel de modă, nefiind primul sau singurul care practică asta: invită pe discuri de referință diverși bluesmeni de care n-a auzit nimeni în afara localităților unde locuiesc. Trec peste numele intrate în

DUMITRU UNGUREANU

ROCKIN' BY MYSELF

uitare, însă recunoscute chiar și-n părțile noastre (Hubert Sumlin, Pine-top Perkins, Clarence „Gatemouth” Brown) și nu transcriu vreun altul obscur, pentru că nu identitatea contează, ci respectul acordat de Shepherd tradiției culturale în care s-a născut și la perpetuarea căreia ostenește. De aplaudat și de urmat!

Îmi dau seama că scriu iarăși despre blues când mă aflu într-o stare de proastă sănătate. Exagerez, și nu regret. Știu că bluesul consumă bine cu chef și amorul și n-o să vă dau idei banale pentru niscaiva saturnalii tocmai acum, în preajma Crăciunului. Pentru momente de amărăciune, accidentale și-n „Sărbători fericite!”, puteți prelua rețeta tratamentului cu blues. Pentru ce urmează după Anul Nou, mai bem, mai studiem... **SDC**

Capitale, capitale!

Insula Procida e una din cele trei care constituie arhipelagul din golful Napoli. Celelalte sunt mult mai celebre, Capri, în primul rând, și Ischia, dar Procida își afirmă fără complexe însușirea de-a fi cea mai mică dintre ele. Și, în opinia mea, cea mai interesantă.

Lungimea ei nu depășește 16 km, adică mai puțin decât Bucureștiul de la un capăt al lui la celălalt, în cifre absolute. Natura vulcanică – în zonă totul e vulcanic, vina e a Vezuviului a cărui activitate istorică a generat forme de relief atât de spectaculoase – o face să aibă înălțimi interesante. Nu foarte abrupte, dar structurând pe verticală întreaga arhitectură a așezării. Spațiul e limitat, așa că singura soluție de dezvoltare urbanistică e pe înălțime, terasat. Casele nu au mai mult de parter plus unul, maximum două etaje, cu încăperi mici, cu scări înguste, din rațiuni de suprafață controlată. Nici vorbă, de pildă, de lifuri. Așa că localnicii recurg la tehnici simple, ancestrale, de tipul frânghiilor cu cârlig scoase pe geam!

Numărul de locuitori variază sensibil în jurul a 10.000. Mândri să repete că bijuteria naturii unde locuiesc a fost platou de filmare pentru filmul *Cleopatra* din 1963, clasicul cu Elizabeth Taylor și Richard Burton. Dar și pentru *Talentatul domn Ripley*. Și *Il postino/ The Postman*, a cărui acțiune se petrece chiar pe insulă.

Limoncello, pastele artisanale, peștele și dulciurile sunt bunătățile care disting locul din perspectivă culinară. Toate, realizate artizanal, o garanție a calității și savorii lor. Străzile sunt înguste și abrupte, animate de mașini mici, unele ușor caraghioase cu cele trei roți ale lor, dar perfecte pentru ulițele minuscule, și de scutere, conducătorii claxonând scurt de două ori ca să-și semnaleze prezența în intersecții fără vizibilitate.

OLȚIȚA CÎNTEC

DATUL ÎN SPECTACOL

TURISMUL CULTURAL E O SURSĂ SERIOASĂ DE VENITURI

Tot prin planul de urbanism, regula e ca fațadele tuturor construcțiilor să fie văruiate în culori pastelate. Asortate cu nuanțele azurii ale Mediteranei. Așa că în momentul în care ajungi în raza portului cu feribotul sau cu o barcă jet, retina e impresionată la superlativ și te îndrăgostești instant. Această miniatură cochetă a câștigat pentru anul 2022 statutul de capitală culturală a Italiei.

Proiectul capitală culturală europeană a fost inițiat în 1987, de Melina Mercouri, ministrul grec al Culturii. Ideea era deschiderea către dimensiunea patrimonială a orașelor europene, care să devină un motor de regenerare economică. În 2007 programul a fost extins, asociind un oraș din Apus și unul din Europa de Est, ocazie cu care Sibiu a primit titlul atunci împreună cu Luxemburg. Fiecărei țări îi vine rândul cu o anumită ciclicitate ca localitățile ei să aplice pentru program. Timișoara e, în 2023, orașul autohton care a obținut titlul.

Italia a inițiat în urmă cu opt ani propriul proiect de concentrare a atenției publice asupra unuia dintre orașele peninsulei. Italia abundă de cultură, turismul cultural e o sursă serioasă de venituri la buget. După, printre altele, Perugia, Palermo sau Parma, Procida a câștigat titulatura cu un proiect plasat sub deviza *La cultura non isola*.

Foarte multe dintre proiecte, un total de 44, merg pe o linie participativă. Happeningul *Cărți umane* a implicat 180 de persoane care au interpretat fiecare câte o pagină din *Nemuritorul* lui Jorge Luis Borges, într-o hartă delimitată de 22 de

locuri ale insulei. O altă inițiativă spectaculoasă a fost lansarea unei mulțimi de ordinul sutelor de bărcuțe din hârtie realizate de copii în tehnica origami, în port. O trimitere explicită la fragilitatea mediului.

CIRCA 50 DE EVENIMENTE ÎN CELE TREI ZILE

Intențiile administratorilor Proci-dei nu erau ca valurile de turiști să înece mica suprafață de uscat. Ci să atragă atenția asupra ei într-un mod echilibrat și să îi sensibilizeze pe propriii locuitori, prin apel la istorie, literatură, film, teatru. Urmează Bergamo și Brescia, acceptate în tandem, întrucât au suferit enorm din cauza pandemiei COVID-19.

S-a anunțat zilele acestea programul Timișoara, capitală europeană a culturii. O parte a lui, deocamdată cea de deschidere, a fost împinsă către jumătatea lui februarie – 17-19 – sub deviza „un weekend pentru un an”. Vor fi circa 50 de evenimente în cele trei zile. Abundent!

Centrul de proiecte estimează pentru restul anului o medie de 30 de evenimente/săptămână, urmează să le aflăm. Densitate mare. Presupune aflux de public, participare, implicare. Evenimentele din deschidere sunt postate pe pagina web, vor veni „mai multe detalii în curând”.

Sunt „pe țevă” cinci festivaluri de teatru. Nu știu dacă în listă sunt cele deja cu tradiție (Fest FDR – care nici nu a mai avut loc în 2022 –, TESZT, EuroThalia, re-luat după o pauză de mai mulți ani, Merlin) ori altele. Vedem!

Ilustrativă pentru vibrația proiectului mi se pare declarația lui Demeter Andras, consilier pentru Timișoara 2023 din partea Ministerului Culturii, care a spus în conferința de presă că „viața nu este un șir de festivaluri, de saltimbanciade, sunt alte valori pe care trebuie să le conștientizăm și să le ocrotim (...) România nu e doar educată, ci și culturală”. Bugetul Educației pentru 2023 este 2,1% din PIB (legislația obligă la 6%). Al Culturii nu reușește să atingă decât 0,2. Și eu care mă gândeam la un program viitor de capitală culturală a României! **SDC**

ION BARBU

PINACOTECA DIN PETRILA

INTERVIU CU SCRITORUL ȘI REGIZORUL PAUL ȚANICUI

„O carte nouă presupune de fiecare dată să fii altul”

De vorbă cu scriitorul și regizorul Paul Țanicui, pornind de la cea mai nouă dintre cărțile sale, *Căderea*, publicată în acest an la Editura Polirom. Dincolo de literatură și de

cinematografie, veți regăsi în rândurile care urmează o biografie mai puțin obișnuită a unui scriitor care se consideră „cunoscut și necunoscut în același timp”.

ALINA VÎLCAN

Sunteți scenarist și regizor de film, iar de curând ați publicat la Polirom romanul *Căderea*, care spune povestea unui regizor american ajuns prin părțile noastre de lume și ale încercărilor pe care le are de trecut aici. Cum s-a conturat povestea lui Martin Plant, de unde vine acest personaj?

Martin, cu siguranță, din numele lui vine. Dacă l-am prins din zbor sau deja exista în mintea mea nu mai știu. Etimologic s-ar referi la zeul Marte, întruparea masculinității, un model de luptător. Văzut ca substantiv, Plant aduce identității lui vulnerabilitatea, ca verb propune o entitate care sădește, pune sămânța în pământ. Dar până la urmă e doar un nume. La un pahar de vin ți-aș fi spus că numele personajelor sunt numele autorului reflectate în oglinzile secrete ale celuilalt infinit. Mai ales când te cheamă Țanicui. *Căderea* e un palimpsest în care textul vechi cred că l-a acaparat pe cel nou. Și asta, fără dubiu, dă valoare cărții, oricărui povești adevărate și celui care a scris-o: să înțelegi că ea a mai fost spusă și să recunoști acest lucru.

Există și o latură mistică în roman, care pe de o parte amintește de cabala și de iudaism, iar pe de alta ne trimite cu gândul la legenda meșterului Manole. Atunci când soția sa, Ana, dispare, Martin Plant începe să ridice o casă-templu pe locul dispariției acesteia. Care ați spune că este rolul miturilor, fie ele religioase sau profane, în literatură sau în artă în general, azi?

Înainte de toate, nu l-aș numi roman. În „lumina” mărturisirii făcute,

Căderea (care inițial s-a chemat *Templul*) e o scriere apocrifă, cu origine nesigură, mai exact. Asta, vrei, nu vrei, îi dă o aură misterioasă și da, mistică. Misticismul ei însă nu vine neapărat din încercarea de a o înscrie într-o formă a cabalei literale numită *temurah*, permutări ale literelor alfabetului ebraic în nevoia de a încifra un mesaj sau de a-i da sensuri noi (cuplul „primordial” Martin – Ana văzut prin poveștile celorlalte trei cupluri), ci din conținutul ei asumat – e cartea zidirii înăuntru a oricărui dintre noi, evreu sau neevreu. Casa pe care îngerul i-a desenat-o Anei și pe care Martin înțelege să i-o construiască e templul lui Solomon în mic. Are

aceleași proporții aduse la scară. Auto-zidirea lui Martin înăuntru acestei case propune două posibile semnificații. Prima e cea legată de el – are revelația faptului că trebuie să fie *acolo* când dragostea lui se va întoarce; cea de-a doua (într-o cheie mai largă) se referă la poporul evreu – renașterea lui/ reconstrucția templului se va produce când ei își vor înțelege chemarea din interiorul ființei lor construite. În definitiv, și una, și alta sunt legate intrinsec. E ceea ce des-tăinuie cartea: ca să fie adevărată, dragostea – fie către ființa iubită, fie către Dumnezeu – cere întruparea ființei noastre în ea. Despre rolul miturilor în artă n-aș putea să-ți spun. E după cum alege fiecare.

Poți să le porți ca pe o ie la vedere și atunci *what you see is what you get* sau, dacă te ține, poți trăi în ele cu sentimentul că acesta e incontestabilul prezent.

Se spune că cele mai mari cărți sunt despre dragoste și moarte, teme pe care le regăsim și aici. Prin ce vă atrag aceste două teme majore?

Dacă aș fi un pic ipohondru, OK, un fel de ipohondru, aș spune că e una și aceeași temă. Cum ajungi să vorbești de ele? Vorbind despre oameni și acțiunile lor. Dragostea e inevitabilă, moartea la fel. Ideea ar fi să înlocuim arhicunoscuta formulă cu, „nimic nu e sigur în afară de dragoste și taxe”.

Am contrabalansa universul printr-o tristețe mai veselă.

Nici un scriitor „pe bune” nu-și propune să scrie în mod deliberat despre dragoste și moarte, cum nici despre altele. O carte nouă presupune de fiecare dată să fii *altul*. Altul care vede, altul care simte, altul care înțelege lucrurile în natura lor. Profunzimea nu vine din temele alese, ci din înțelegerea alterității ființei tale și a celorlalte care sunt diferite de tine. Asta dă oricărui opere de ficțiune autenticitate.

Sunt și anumite aspecte sociale în *Căderea*, vedem o societate reprezentată prin habotnicie, hoție, autorități care lasă de dorit. Cât vă interesează observarea societății în literatură?

În principiu, nu fac literatură angajată. Prefer rolul de observator neutru. Scriu despre felul în care arată lumea dacă personajul meu o cere. Restul lucrurilor se fac în spațiul public, acolo unde tarele societății se cer numite cu numele lor.

Noua dumneavoastră carte atrage atenția și din punct de vedere tehnic, încă de la primele pagini care prezintă procesul de scriere a unui scenariu, proces care poate fi aplicat și altor tipuri de texte de ficțiune. Ce vă interesează cel mai mult din punct de vedere tehnic atunci când scrieți?

Ritmul, sunetul bun al cuvintelor, armonia lor atât în formă, cât și în conținut. Echilibrul construcției, respectarea genului de scriitură la care te angajezi. Indiferent că te chinuie sau nu, scrisul trebuie să fie coerent, să aibă limpezime, să respire firesc, relaxat. Nu interesează pe nimeni câte ore ți-a luat compunerea unei fraze. Ce lași să se citească să dea impresia greului

imponderabil, chiar dacă un sac de pene cântărește cât unul de cuie.

„PREZENȚA MEA CA SCRITOR E UNA BIZARĂ. SUNT CUNOSCUȚ ȘI NECUNOSCUȚ ÎN ACELAȘI TIMP”

Regăsim în biografia dumneavoastră tot felul de meserii practicate de-a lungul timpului, încât v-am putea spune, precum lui Hrabal, „omul cu o mie de meserii”. Ați fost vânzător de cărți, marochiner, săpător de fântâni în fosta Iugoslavie, vânzător ambulant de cârnați italienești, topitor de plumb într-un atelier de vitralii. Chiar ați avut toate aceste meserii? Ne-ați putea vorbi despre perioada aceea?

Mă gândeam la un moment dat să scriu povestea unui tip care-și vinde experiențele. Totul pleca de la întrebarea ce e o experiență în sine? Apoi, inevitabil, ar fi trebuit să știu care e adevărata valoare a unei experiențe, cum o cuantifică personajul meu dacă vrea să o folosească în scopul propus. Și nu mai puțin important, poate chiar tema poveștii, ce-ți rămâne după? Ce se întâmplă, ce devine prezentul pentru acest om? Rămâne gol, fără însușiri? Cum va funcționa?

Am fost toate cele enumerate. Parte dintre cele trăite s-au strecurat pe ici, pe colo în cele scrise. Spre binele meu n-a fost o vânzare ca atare, ci un schimb, așa spune. Am primit atât cât am pus pe masă și uneori am ieșit în câștig.

În Iugoslavia n-am săpat, ci am drenat o fântână. Asta a însemnat că am coborât în ea pe o platformă, cu o găleată și un instrument ca un polonic mai mare. Cu el scoteam noroiul, îl vărsam în găleată, găleata era trasă la suprafață de tipul cu care lucram. Și tot așa. Apoi făceam cu schimbul, cobora el, eu îi luam locul. La fiecare șase-șapte minute, altfel te sufoci de la metanul emanat de măruntaiele pământului. Cum e la opt metri în pământ? Ești ca o umbră. Ai senzația că te-ai volatilizat, fix așa, prefăcut în vapori. Cât ești acolo nimic nu mai seamănă cu nimic. Nici timp nu mai există, ești în afara lui, doar miros. Mirosul de la începutul lumii, imposibil de redat. Miroase a mușchi, a piatră, a mâl, a mușgai, a moarte și a naștere la un loc, dar nu naștere de om. Dacă așa arată iadul? Nu știu. Dar lumina de la capătul tunelului există, a fost deasupra mea, cât un ban de argint.

În zona creativă, ați fost copywriter în agenții (mari) de publicitate sau producător muzical. Cum vă amintiți de acei ani? Scriați deja literatură?

În copilărie îmi făceam singur jucării. Asta nu era prea complicat. Mașinuțe din cutii de chibrituri, căsuțe din cuburi, omuleți din dopuri de vin. Complicat era să le prezint. Mai întâi mie, autorul lor, apoi celor cu care veneam în contact, în principal adulți. Fiecare mică invenție venea cu povestea ei născocită. Cu cât era mai complexă, cu atât valoarea obiectului era mai mare. În timp, ce obișnuiam să spun pe gură a trecut pe hârtie, asta, cred, în jurul vârstei de șapte ani, când am început să fabric niște broșuri pe care le numeam cărți. Foi A4 tăiate la jumătate (la care adăugam și desene), cusute pe margine sau lipite cu Pelicanol. Carevasăzică mie, înainte de toate, trebuia să-mi vând poveștile. Dacă treceau, jucăria rămânea întregă. Dacă nu, ori se transforma în altceva, ori era distrusă. Reacția celorlalți conta și nu conta. Copiii de vârsta mea nu înțelegeau prea bine diferența, faptul că eu le inventam, nici nu cred că le spuneam, adulții încercau să fie drăguți.

În adolescență am descoperit poezia și jazzul. Asta m-a făcut să port un fâș verde și un fular alb și să declar că sunt *beatnic*, de la *beat*, bătaie ritmică. Când nu purtam fâșul jucam baschet, un sport care combină poezia și jazzul. Și, crede-mă, puteam să sar, chiar dacă nu eram negru.

Advertisingul pentru mine a fost mai degrabă prilej de amuzament. Nu i-am fost niciodată prea dedicat. Cel puțin nu în sens corporatist. Asta s-a văzut în atitudinea mea. După o noapte petrecută cu Ronnie James Dio, am scris un anunț în care spuneam că n-o să mai lucrez câteva zile pentru că am dat mâna cu legenda rock. L-am lipit la avizier și am plecat acasă. M-au concediat, dar după vreo lună m-au chemat înapoi. Anii '90 în publicitate au fost o perioadă fastă. Am avut colegi și kolege mișto, lumea avea o altă înfățișare, eram naivi și încrezători, timpul nu era atât de comprimat.

Pe la începutul anilor 2000, în timp ce filmam un documentar în Clejani și Mârșa, am adunat lăutari din aceste sate și le-am dat numele Iagalo. Am înregistrat un album cu Zdob și Zdub (*Dimineața pe răcoare*, *DJ Vasile* etc.), am cântat la festivaluri. Apoi am fondat Shukar cu trei ursari, pe numele lor Napoleon, Tamango, Clasic. Shukar s-a transformat în Shukar

„În ciuda a ceea ce se crede, ideal ar fi să scrii despre lumi pe care nu le cunoști, despre oameni pe care nu i-ai întâlnit, despre locuri în care n-ai fost. Dar care să se dovedească reale, mai reale decât realitatea.”

Collective după întâlnirea mea cu Vlaicu Golcea, Cristi Stanciu, Dan Handrabur. Restul e istorie.

Și, în fine, vă regăsim apoi ca absolvent de Film la UNATC, scenarist și regizor. Ce v-a atras către cinematografie și cum interferează activitatea de cineast cu aceea de scriitor (de exemplu, personajele principale din *Căderea vin din sfera cinematografiei*)?

Cinema pentru unul ca mine a venit firesc. Nu m-am întrebat niciodată de ce. Am intrat târziu, după mai multe încercări, trei sau patru de căzut sub linie. Așa trebuia să se întâmple. 30 de ani e vârsta potrivită, iar nu 20.

Scenariul de film nu e literatură. E doar verb la timpul prezent, nu se încadrează în nici un curent stilistic și nu are sens decât în limitele pentru care a fost gândit, așa a fost de la bun început. E un text curat, simplu, funcțional. Da, scrisul meu e foarte vizual. Poate cel mai vizual de pe piața românească. Dar nu neapărat pentru că scriu scenarii, ci mai degrabă pentru că tot ți-am povestit, se datorează poveștilor legate de jucăriile copilăriei, când trebuia să le descriu, *să se vadă întocmai* ce am construit. Vizualitatea în sine nu e o calitate. Ea capătă valoare în context, e plus valoarea, dacă vrei. E reverența pe care eu o fac cititorului, ca el să vadă ce citește. Să fie *acolo*.

Personajele din *Căderea* vin din sfera gândirii mele, care, într-adevăr, este cinematografică. Adică văd lucrurile în succesiune, le intuiesc dinamica, conexiunile dintre ele etc. Consider că orice scriitor care se respectă ar trebui să fie dublat de un regizor. Să vadă în perspectivă și în același concept, să știe să-și miște personajele, să intuiască cel mai bun unghi de observație, să știe ce să le ceară după caracterul fiecăruia.

De la prima dumneavoastră carte, *reality book-ul Trăind pe credit* (Brumar, 2012), au trecut zece ani. Cum ați descrie acest deceniu ca autor, în care ați publicat constant – romanul *Quimera*

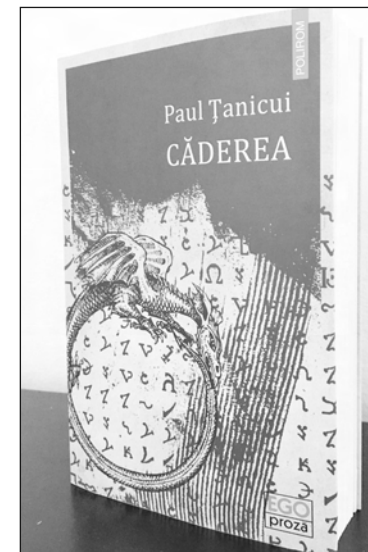
(Humanitas, 2015), volumul de poezie *Cealaltă inimă* (2016, 2019), romanul *Contre-jour* (Curtea Veche Publishing, 2018), albumul biografic *Comedia țiganilor* (Curtea Veche Publishing, 2019). Ce s-a schimbat odată ce ați început să scrieți cărți?

Prezența mea ca scriitor e una bizară. Sunt cunoscut și necunoscut în același timp. Mulți m-au citit, puțini mă povestesc, deși am publicat la cele mai mari edituri din țară, pentru mine au garantat (dacă e să te iei după ce scrie pe copertele acestor cărți) Andrei Codrescu, Al. Cistelean, Carmen Mușat. Pe de altă parte, *Trăind pe credit*, jurnalul meu despre cum să supraviețuiești în vreme de criză cu 10 lei pe zi a devenit o carte-cult, a circulat din mână în mână, o descopăr citată pe te miri unde. La fel și *Quimera*, am găsit-o în anticariate la un preț de cinci ori mai mare decât cel inițial, recomandată ca o carte scrisă de un străin, cu o aură de mister șoptit, cumva, pe sub mână.

În ce privește piața de carte, dacă asta e întrebarea, dincolo de patetismul ei, lipsa distribuției, librării prost administrate (în afara celor cu nume), cititori puțini, cumpărători și mai puțini, absența criticii de întâmpinare și a publicațiilor de profil, mentalitatea partinică de castă, pot să spun că întrevăd un posibil reviriment după felul în care arată târgurile, după titlurile din literatura universală care se publică, după munca acelor editori/publisheri care țin să scoată cărți frumoase și bune.

Sunt curios. Sunt curios să văd unde duc toate acestea. Și cărțile mele, și piața. Mai am în tolbă două cărți, *Piticii de gumă*, un roman despre chinurile adolescenței, și *Bob în Țara Tuturor*, cartea iepurelui de Crăciun, cărți pe care intenționez să le public anul viitor.

Care sunt principalele dumneavoastră căutări în literatură și în cinematografie, ce vă preocupă în mod deosebit și de ce? Se spune că „o biografie” (spectaculoasă) îi va fi de ajutor scriitorului, cum vă folosiți de biografia dumneavoastră pe plan literar?

Nu eu, ci ea se folosește de mine. Mă pune să spun lucruri cu care nu sunt de acord, căci experiențele mele nu sunt experiențele tuturor. Dar încerc să-i fac față ocolind-o, căutând alte trasee. În ciuda a ceea ce se crede, ideal ar fi să scrii despre lumi pe care nu le cunoști, despre oameni pe care nu i-ai întâlnit, despre locuri în care n-ai fost. Dar care să se dovedească reale, mai reale decât realitatea, căci ce adevăr mai mare decât cel care a gustat imaginația? Caut ce caută toată lumea bună. Lucruri mici, dar cu valoare mare, pe care să le poți lua cu tine în caz de nevoie.

Cum v-au însoțit cărțile, ca cititor, de-a lungul vieții?

Din casă în casă de câte ori m-am mutat, am fost în vizită, am mers la petreceri. Acum citesc doar ce-mi place, dacă primele 10 pagini nu mă conving, indiferent de autor, o las deoparte. Altfel, citesc cu pasiune, pe scaun la masă. Oriunde altundeva adorm.

Cum arată cotidianul dumneavoastră azi? Cum vă împărțiți timpul între cinematografie și literatură? Ce vă place să faceți atunci când nu vă dedicați scrierii sau filmelor?

Mulțumesc de întrebare. Îmi place să beau espresso pe terasa cafenelelor. Timpul meu nu e atât de împărțit pe cât ar părea, evit să-l fragmentez. Din fericire are o curgere dinamică, am prieteni și planuri, o casă deschisă și o perspectivă optimistă asupra viitorului. **SDC**

INTERVIU CU PIANISTUL TEO GHEORGHIU:

„Rădăcini este o expresie a sângelui meu românesc, care reflectă povestea mea ca om și muzician”

După moartea tatălui în 2018, un big bang care avea să-i deschidă orizontul spre trecut, Teo Gheorghiu pedalează 2.000 de kilometri din Elveția în România. Începe să se intereseze despre locul de unde vine și descoperă noi legături,

nebănuite, pe linia ereditară și a înțelegerii sensului muzical. Drumul pe bicicletă, spre rădăcini, la Sândominic, în Harghita, a fost cathartic și izbăvitor. Și a generat inspirație pentru o poveste muzicală.

CĂTĂLIN SAVA

Bun găsit, Teo Gheorghiu! Mulțumesc mult pentru acest interviu! Ce este Rădăcini pentru viața și activitatea ta muzicală?

În ultimul an am trăit și respirat Rădăcini! Ca și în cazul albumului *Duende*, am putut fi creativ dincolo

de muzică: am scris textul de prezentare și am lucrat îndeaproape cu fotografi – apreciez foarte mult această libertate pe care mi-a acordat-o Claves Records. Deși interpretările mele sunt deja destul de diferite după înregistrare, sunt totuși fericit și mândru de album. Viața noastră înseamnă o transformare perpetuă și constantă, iar o înregistrare surprinde doar un moment muzical în timp.

Așa este, în 2020, tot la început de lună decembrie, ai scos *Duende*, tot la Claves, un album cu lucrări de Granados, Albéniz, Debussy și de Falla, tot atâtea momente inspirate de o traversare pe bicicletă a Franței și Spaniei. Și Rădăcini are legătură cu bicicleta, 2.000 de km pe ruta Germania-Austria-Ungaria-România, dar mai ales cu un moment trist în viața ta, care ți-a deschis orizontul spre trecut. De ce ai vrut să înregistrezi *Roots* acum, la 30 de ani?

Tatăl meu ne-a părăsit brusc în 2018, pentru mine această pierdere a echivalat cu un big bang. Din acel moment am început să mă interesez mai mult de locul de unde vin – din fericire el a scris câteva cărți despre timpul petrecut în România, până la terminarea studiilor și momentul în care

și-a părăsit țara natală. Apoi, înainte de a mă urca pe bicicletă și a pedala spre România pentru a mă apropia și mai mult de rădăcinile mele, am început să cânt multe lucrări inspirate din muzica populară românească. Toate aceste experiențe au dus în mod firesc la crearea acestui album, la vârsta de 30 de ani.

Tatăl tău, Dan Adrian Gheorghiu, a fost artist plastic. În bookletul al cărui text l-ai scris la Sândominic, în Harghita, există o reproducere a unui portret foarte interesant pictat de el bunicii tău. Cine sunt înaintașii tăi și cât de importante sunt originile pentru tine?

Înainte ca el să devină arhitect profesionist, tatăl meu picta, desena și sculpta foarte mult. După părerea mea, era foarte talentat.

De aceea, în ultimii ani, explorarea rădăcinilor a avut o importanță centrală în viața mea. Am aflat multe despre familia tatălui meu din cărțile lui, de exemplu că bunica mea era originară din Ștefănești, la granița cu Moldova, iar tatăl meu și-a petrecut acolo vacanțele din copilărie în fiecare an. Așa că acum fac din ce în ce mai multe legături cu țara lui natală și mi-ar plăcea să ajung și în acel loc. Când am mers cu bicicleta în România, mi-am cunoscut pentru prima dată și câteva rude din Harghita. Am petrecut patru zile și nopți cu ei și asta rămâne cea mai prețioasă amintire a călătoriei mele. Și este doar începutul!

Cine ești tu, Teo Gheorghiu?

Sunt un om curios. Iubesc viața prin muzică și natură și prin clipe împărțite cu cei dragi.

Născut în 1992 din părinți români, pianistul elvețiano-canadian Teo Gheorghiu și-a făcut debutul concertistic în orașul natal, la Tonhalle, în 2004. De atunci, a cântat în întreaga lume, inclusiv la Paris, Tokyo, Sankt Petersburg, Madrid, New York și pe toate scenele importante din Londra. Este câștigătorul premiului I la Concursurile internaționale de pian San Marino și Franz Liszt. În 2010 a devenit cel mai tânăr beneficiar al râvnitului Beethovenring din cadrul festivalului Beethovenfest la Bonn și a fost laureat al premiului cu „Cel mai bun artist canadian” la ediția din 2017 a Concours Musicale International de Montréal. Teo a studiat și a trăit cea mai mare parte a

vieții la Londra și acolo și-a petrecut 5 ani perfecționându-și vocea artistică personală sub îndrumarea profesorului și mentorului său, regretatul Hamish Milne. De atunci și-a creat propriul drum în explorarea repertoriilor variate și a noilor modalități prin care încearcă să reflecte viața prin muzică. Apărut la casa de discuri Claves pe 9 decembrie 2022, *Roots* e un album foarte personal, despre sângele românesc, o reflectare a unei povești despre un om și un muzician care își descoperă originile. Despre acest album, despre rădăcini și muzică, am stat de vorbă cu pianistul Teo Gheorghiu, într-un interviu în exclusivitate pentru „Suplimentul de cultură”.

© Patrice Schreyer

Despre muzica rădăcinilor acum: Enescu-Bartók-Musorgski și ezotericul Gurdjieff. Un „calei-doscop de culori folclorice”, așa numești *Rapsodia I în la major* de George Enescu, pe care o cânti cu o tandrețe specială în chiar transcripția compozitorului, o lucrare pe care ai auzit-o pentru prima oară la București la festivalul care îi poartă numele. Ce e Enescu pentru tine? Ce alte creații pentru pian mai cunoști?

Prin *Rapsodia Ia* lui Enescu m-am putut apropia de muzica populară românească. Am cântat și *Sonata nr. 3 pentru vioară și pian în la minor*, „în caracter popular românesc”, op. 25, iar aceasta rămâne cea mai mare provocare pentru mine ca muzician. În această creație violonistul și pianistul trebuie să fie într-o simbioză completă pentru a ajunge la iluzia libertății complete. Încă nu am cântat nici o lucrare concepută pentru pian solo din creația lui din Enescu!

Allegro barbaro, un răspuns dat de Bartók criticilor parizieni și, mai ales, atât de transilvănenele Dansuri populare românești. Ce simți când interpretezi amestecul acesta de delicatețe și sălbăticie primară?

Allegro barbaro este, așa cum spui, o lucrare foarte primară. În orice moment există un impuls profund, uneori introvertit, dar de cele mai multe ori extrovertit. Cele *Șase dansuri populare românești* sunt mult mai cunoscute, mai ales că au fost transcrise pentru tot felul de formații instrumentale. Îmi place caracterul lor foarte contrastant, tot timpul extrem de expresive, în timp ce ritmurile permit multă elasticitate agogică. Primul *Dans românesc*, cel cu nr. de op. 8, este foarte dinamic, cu un impuls ritmic mai direct.

Versiunea ta la *Tablouri dintr-o expoziție* e una sinceră și proaspătă, cântată cu forță și profunzime. Cine ești în promenada lui Modest Musorgski?

Fiecare promenadă transmite o stare de spirit diferită, trăită chiar de compozitor. Musorgski era mult mai greu decât mine, așa că eu cânt așa cum simt că s-ar fi plimbat.

Iar la final, Gurdjieff! Ce sinteză a unei sinteze și descoperire a acestui gânditor și compozitor armean legat de lumea supra-sensibilă a meditației, într-o versiune cu sintetizator datorată lui Fabian Russ! Ai folosit un

instrument electronic sau e o remasterizare?

Exact asta este, o sinteză a sintezelor: o sinteză a gândirii occidentale și orientale, precum și o întâlnire între modalitățile analogice și digitale de a face muzică. Mai întâi am înregistrat lucrarea, apoi renumitul meu coleg Fabian Russ a făcut remasterizarea. La fel ca Bartók, Gurdjieff a călătorit mult și a cântat la pian melodiile pe care le-a ascultat de-a lungul acestora, pentru studenții săi. Din fericire, unul dintre ei, Thomas de Hartmann, era capabil să noteze muzică. Cu siguranță Gurdjieff a fost o personalitate ieșită din comun, care a reușit să scrie și o muzică simplă, dar foarte profundă. Știu foarte puțin despre doctrina lui, dar mă simt conectat spiritual atunci când îi cânt muzica.

În afară de partitura lui Gurdjieff, acest *Enter the realm* care sună extraordinar în versiune remasterizată, înregistrările au avut loc în Elveția, la Théâtre La Chaux-de-Fonds, în minunata lor sală de muzică. Povestește-mi, cum au decurs aceste ședințe?

Duende și *Roots*, ambele mele albume, au prins viață în pandemie, o perioadă în care multe concerte au fost anulate, iar cele care au avut totuși loc au fost fără public, în medii în mare parte sterile. Prin urmare, am văzut-o ca pe o ocazie uriașă de a mă dedica încă o dată înregistrării, după ani în care am cântat doar live. De la prima vizită a sălii din La Chaux-de-Fonds m-am îndrăgostit imediat. Nu numai că acustica este aici fenomenală, ci și Steinway-ul de pe scenă e o adevărată bijuterie.

Cum te simți atunci când înregistrezi versus sală de concert și senzația muzicii live?

Desigur, un concert este un moment de pură comuniune, care nu poate fi imitat. Când înregistrez, încerc doar să creez o senzație de live pe cât mai mult posibil, făcând duble lungi, în care mă concentrez mai ales pe expresie. Acest lucru menține, de asemenea, sesiunea mai scurtă, ceea ce face mai ușor să păstrez aceeași intensitate. Ambele albume au fost înregistrate în doar două zile, asta datorită remarcabilului *Tonmeister* și acordurului tehnician, Jean-Martial Golaz și Corinne Wieland.

Și acum, cinci întrebări mai puțin serioase. Cum ar fi fost viața pianistului de concert Teo Gheorghiu dacă nu s-ar fi inventat bicicleta?

Cu siguranță, aș fi văzut mai puțin din lume și aș fi traversat mai puține trecători.

De unde ai luat sumanul de pe coperta discului?

Aproape de locurile mele natale, un loc unde există o veche mănăstire construită lângă un râu. În acest loc natura este frumoasă pe tot parcursul anului și simt o energie foarte puternică venind din pământ.

Te-a întrebat cineva vreodată dacă ești rudă cu diva Angela Gheorghiu?

Da. Chiar zilele trecute am fost întrebat dacă sunt rudă cu Valentin Gheorghiu! Se pare că sunt destul de mulți muzicieni care poartă numele de Gheorghiu...

Care e melodia ta preferată de la Tariful Haiducilor? De ce?

Grea întrebare. Dacă trebuie să aleg una, probabil *Balada conducătorului*, prima melodie pe care am auzit-o vreodată cu ei. Îmi amintesc că am fost uimit de stilul cântatului neobișnuit la vioară și de atmosfera și atitudinea incredibilă a cântecului.

De ce porți mustață?

Când mi-am cunoscut partenera aveam barbă. Într-o zi, călătoream în Cipru și ea a vrut să vadă cum arată de fapt fața mea. Am fost la un *barber shop* și m-am bărbierit, dar am păstrat mustața. Acum am iar barbă – am mers cu bicicleta în România fără brici, iar când m-am întors acasă, ea a spus că ar trebui să o păstrez.

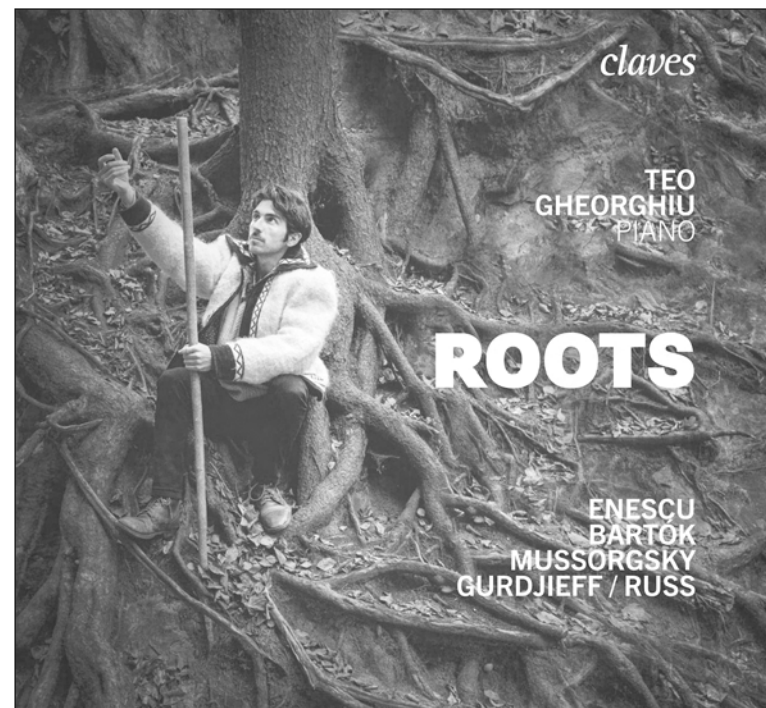
Ai încercat să le explici canadienilor și britanicilor care e adevărul despre Dracula?

Ha ha, nu am încercat, că nici eu nu știu adevărul – vrei să mi-l spui tu?

Revenind la întrebări serioase, ai o fetiță, un lăstar al rădăcinilor tale. Ai dus-o vreodată la Sândonic?

Gioia are trei ani. Încă nu a fost, dar sper să mergem împreună în curând – o să fie minunat!

Care e relația ta cu România în momentul de față? O să concertezi la

București chiar luna asta.

O să cânt *Rhapsody in Blue* de Gershwin pe 23 decembrie – vii și tu? Mă bucur foarte tare să cânt cu Orchestra Națională Radio. Este primul dintr-o serie de proiecte legate de România și este, într-adevăr, un vis devenit realitate să poți descoperi o cultură și noi conexiuni în timp ce faci muzică.

Ai dedicat acest disc memoriei profesorului tău Hamish Milne care ne-a părăsit în 2020, un mare pianist care a studiat cu Agosti, elevul lui Busoni, și care a fost un mare apologet al muzicii lui Nikolai Medtner. Ce a însemnat pentru tine Hamish Milne?

Sunt muzicianul de astăzi datorită lui. Când am început să studiez cu el aveam mari îndoieli cu privire la viitorul meu ca pianist. Sub îndrumarea lui mi-am găsit propria voce și să fac muzică a devenit cel mai natural lucru din lume. Îl consider părintele meu muzical.

Roots a fost lansat la începutul lui decembrie 2022. Acum te afli într-un turneu de promovare? Cum merge, unde îl vei duce?

Data oficială de lansare a fost pe 9 decembrie. În ultimele două luni am fost în turneu cu *Roots* pentru o serie de show-uri de pre-lansare în Elveția și Marea Britanie, iar weekendul trecut a fost lansarea oficială a albumului. Toate vibrațiile pozitive pe care le-am primit

de la public mi-au oferit o cantitate imensă de energie!

Cum ai recomanda melomanilor din România discul tău care se numește *Rădăcini*?

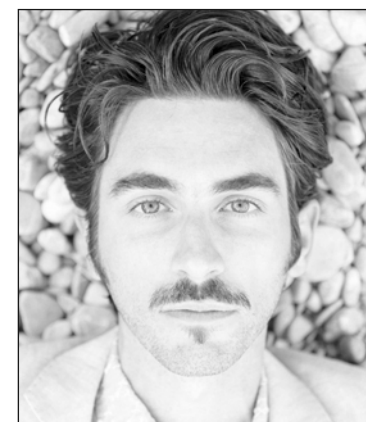
Prima jumătate a albumului este o expresie a sângelui meu românesc, cu siguranță toată lumea va simți asta. Ceea ce urmează este epic și unic, cea mai importantă lucrare din viața mea: *Tablourile dintr-o expoziție* de Musorgski. *Roots* este un album foarte personal, care reflectă povestea mea ca om și muzician.

De ce ar trebui să-l ascultăm, indiferent că locuim la Sîndonic, Harghita, Iași, București, Londra sau Montreal?

Este o călătorie marcată de istorii și emoții, ca o singură lucrare ce curge dintr-una într-alta. Din fericire, toată lumea va înțelege, pentru că muzica este un limbaj universal.

Teo Gheorghiu, mulțumesc mult! Succes!

Pe 23 decembrie 2022 îl puteți asculta pe Teo Gheorghiu la Sala Radio, într-un concert simfonic cu Orchestra Națională Radio dirijată de Sascha Goetzl, cu *Rhapsody in Blue* de George Gershwin. SDC

© Patrice Schreyer

„Viața noastră înseamnă o transformare perpetuă și constantă, iar o înregistrare surprinde doar un moment muzical în timp.”

Macarie Drăgoi – În misiune pe tărâmul vikingilor

„Suplimentul de cultură” vă prezintă un fragment din volumul *În misiune pe tărâmul vikingilor* de Macarie Drăgoi, în curs de apariție la Editura Polirom.

– FRAGMENT –

Auzisem de ceva vreme de la românii care lucraseră sezonier în Groenlanda că s-ar fi stabilit acolo, întemeindu-și familii, cel puțin doi conaționali. Urmând îndemnul Păstorului Celui Bun, care lasă cele nouăzeci și nouă de oi pentru a pleca după oaia cea pierdută, mi-am propus ca, la primul prilej, să ajung și în această insulă polară pentru a-i cerceta pe frații noștri.

Împrejurările au făcut ca prima mea călătorie misionară în Groen-

landa să fie în primăvara anului 2018, în Săptămâna Mare. Am aterizat pe aeroportul din Ilulissat, călătorind de acolo, cu un alt avion, spre capitala insulei, Nuuk. Eram însoțit de diaconul meu Sorin Sîplăcan și de tânărul Daniel Olteanu, „ghidul” nostru, un român din Târgu Mureș, care lucrase mulți ani în Nuuk ca agent de pază la cluburile din oraș. Un creștin ortodox serios, cuminte și îndatoritor, lăsase mulți prieteni în urmă și îi cunoștea, desigur, pe cei doi colegi români ai săi rămași în Groenlanda.

Am revenit în Groenlanda peste două luni, chiar pe 6 iulie, zi cu o semnificație aparte pentru mine, fiind data la care a avut loc întronizarea mea la cârma Episcopiei Europei de Nord. Fără să realizez inițial, în această zi împliniam zece ani de episcopat pe tărâmurile scandinave. Mi-am adus aminte de epigrama Arhiepiscopului Ioachim al Romanului și Bacăului, pe care mi-o dedicase după alegerea, hirotonia și întronizarea ca episcop al Europei de

Nord, atunci când mi-am luat în ajutor primii preoți tineri slujitori:
 Bucură-te, Preasfințite,
 Căci cu ai tăi preoți zeloși
 Găsi-vei pe toți românii
 Pierduți printre eschimoși!

În peregrinările mele prin Nuuk, orașul-capitală care poate fi străbătut lesne la picior, am remarcat, încă de la prima vizită, cât de curioși și de binevoitori erau inuiții. Deseori mă opreau din drum, întrebându-l pe însoțitorul meu, Daniel, cine sunt. Hainele negre, largi, crucea pectorală atrăgeau atenția multora. Călăuza mea, care-i cunoștea personal pe mai toți cei care ne abordau, dădea explicațiile necesare și nu puțini erau cei care se bucurau auzind că sunt episcopul „său”. Unii dintre ei credeau că trecuse de la postul de bodyguard de club la cel de bodyguard de „VIP clerical”, spre amuzamentul nostru.

În Joia Mare, 5 aprilie 2018, am slujit Liturghia Marelui Vasile în limba română, cu mici pasaje în limba engleză, poate chiar prima Liturghie ortodoxă pe tărâm groenlandez după un mileniu, avându-i alături pe însoțitorii mei și pe românii din Nuuk, dar și câțiva inuiți curioși de ritualurile noastre. Seara, în Kangerlussuaq, am săvârșit Slujba Deniei celor douăsprezece Evanghelii ale Sfințelor Pătimiri. La citirea Evangheliei români au îngenunchat, după obicei. Am remarcat că inuiții erau derutați și nu știau ce să facă, prin urmare le-am făcut semn să stea liniștiți și să nu încerce să copieze

gesturile. Din acel grup, un cuplu de tineri care urma să se căsătorească m-a invitat chiar și la nuntă, pentru a oficia serviciul divin. M-a înduioșat invitația lor și a trebuit să le explic că există unele hotare pe care episcopul și preotul ortodox trebuie să le respecte. Într-adevăr, groenlandezii fiind luterani, nu aveam cum să le slujesc Taina Cununii decât dacă îi aduceam cu totul în Ortodoxia noastră. Or, aceasta cerea poate un timp mai îndelungat decât cele câteva zile pe care le-am petrecut acolo... Abordându-i discret, s-au arătat însă reticenți să-și schimbe confesiunea.

Mă gândeam atunci la strămoșii lor, creștinați de misionarii creștini. Începând să le traducă rugăciunea domnească, n-au găsit termenul pentru „pâine” în vocabularul inuit, pentru că nu aveau cereale, însă nici Liturghie. Fiindcă acolo se consuma foarte multă carne de focă (și încă se mai consumă), au pus în rugăciune, în loc de „pâine”, cuvântul „focă”, spunând: „Foca noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi”.

Cei doi tineri români, Claudiu și Ștefan, rămași în Nuuk, căsătoriți cu inuite, au fost angajați inițial tot ca bodyguardzi la cluburile din oraș. Din relatările lor am înțeles că nu fusese tocmai un lucru ușor. Partea întunecată a unei populații indigene modernizate oarecum forțat este că mulți abuzează de alcool și de droguri, Groenlanda fiind la un moment dat și teritoriul cu cea mai mare rată de

sinucideri din lume, ceea ce făcea complicată sarcina de a ține lucrurile sub control. Munca era sezonieră, iar românii rămași părăsiseră această ocupație pentru a lucra în construcții. Amândoi sunt originari din Târgu Mureș. I-am spovedit, împărțășit, am povestit cu ei, le-am binecuvântat copiii și i-am îmbrățișat cu drag.

Am transmis atunci, cu acel prilej și cu gândul la comemorarea centenarului Marii Uniri, următorul cuvânt:

Să-i cercetăm cu dragoste pe frații noștri, chiar dacă pentru aceasta am fi nevoiți să mergem până la capătul lumii! Aceasta este chemarea și datoria noastră de păstori, de frați din același neam! Este o chemare urgentă în aceste vremuri grele pentru neamul nostru, când ne aflăm împrăștiați în atâtea colțuri ale lumii... La 100 de ani de la Marea Unire, din nefericire, ne aflăm risipiți și despărțiți fizic unii de alții. Așadar, să ne cercetăm frații, oriunde s-ar afla, să fim solidari, să întetăm dragostea dintre noi, să ne aducem aminte că atâtea strămoși s-au jertfit ca noi să trăim în demnitate și libertate. Să cinstim jertfa lor, a celor care au urmat exemplul Mântuitorului, Cel care a spus ucenicilor Săi: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi” (Ioan 15, 13).

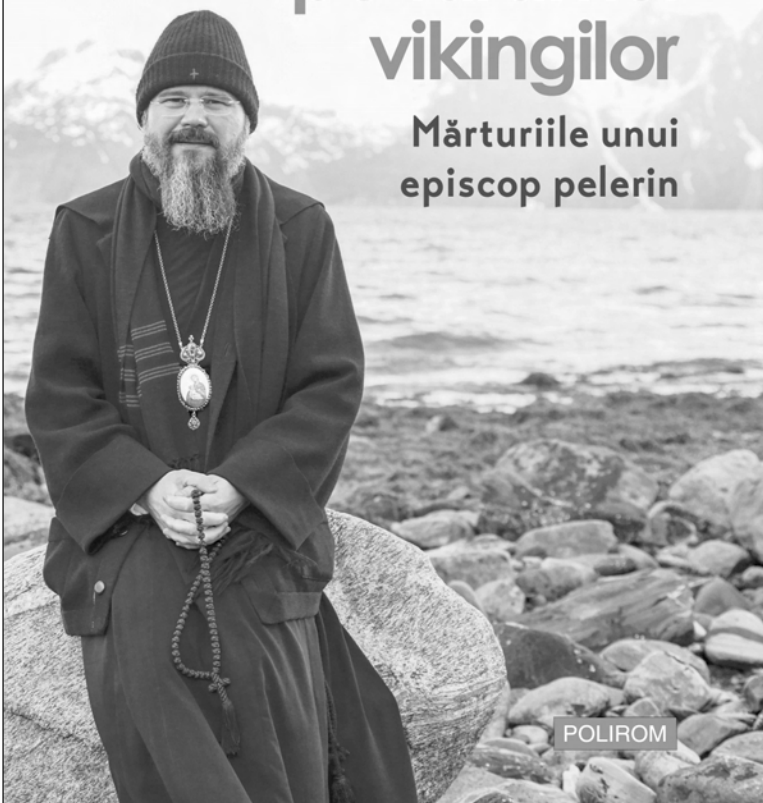
Cu adevărat, doar dragostea ne poate aduna din prea multele noastre împrăștieri lăuntrice și din afară. **SDC**

† MACARIE DRĂGOI

Episcopul românilor din Europa de Nord

În misiune pe tărâmul vikingilor

Mărturiile unui
episcop pelerin

POLIROM

MACARIE DRĂGOI (la botez, Marius-Dan), născut la 9 mai 1977 în Căianu Mic, jud. Bistrița-Năsăud. A crescut în satul Spermezeu, unde a urmat clasele primare. Clasa a VIII-a a urmat-o la Cluj. Absolvent al Seminarului Teologic Ortodox „Sfântul Mitropolit Dosoftei” din Suceava (1991-1996) și al Facultății de Teologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1996-2000); studii aprofundate, secția Teologie-Istorie, la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca (2000-2001) și studii de specializare la universitățile Leeds și Durham (2004-2005). Doctor în Teologie și în Istorie. A fost secretar al Mitropolitului Bartolomeu Anania (1998-2003), redactor la Radio Renașterea din Cluj-Napoca (1999-2002) și Radio Reîntregirea din Alba Iulia (2003-2005). În perioada studiilor în Anglia a întemeiat prima parohie românească din nordul Marii Britanii, la Mirfield-Leeds. La 5 martie 2008 a fost ales Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord de către Sfântul Sinod al BOR. În prezent îi păstorește pe

românii ortodocși din Europa de Nord, pentru care a înființat noi parohii cu mai multe biserici proprii și centre cultural-catehetice. A întemeiat Centrul pentru tineret „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare” (CTSM), Centrul de pelerinaje „Sfântul Cuvios Antipa de la Calapodești” și alte centre social-filantropice. A fondat revista eparhială bilingvă „Candela Nordului”, cu suplimentele „Candela de duminică” și „Candela copiilor”, și editura Felicitas, a instituit ordinul pentru mireni și clerici „Crucea Nordului” și alte ordine episcopale. În 2010, împreună cu teologii ortodocși suedezi din Stockholm, a întemeiat Centrul de Studii Ortodoxe din capitala Suediei, cu o editură proprie, Anastasis. A publicat volume și studii pe teme teologice, istorice și etnologice, precum și numeroase articole, recenzii și interviuri în periodice bisericești și de cultură. De același autor, la Editura Polirom a apărut *10 ani cu mitropolitul meu, Bartolomeu Anania* (1998-2008). *Amintiri la capătul dorului* (2021).

Dezmembrarea unui mit: *Butcher's Crossing* de John Williams

Kansasul anilor 1870 își arată, odată cu romanul din 1960 al lui John Williams, *Butcher's Crossing*, zădărnicia târâmurilor. Atrăși de miraje, de promisiunea unui oraș care se va dezvolta în momentul în care calea ferată va ajunge până acolo, oamenii își pun speranțele într-un viitor pe care îl alimentează prin propria naivitate și care se lasă așteptat.

MIHAELA PASCU-OGIINDĂ

La fel de naiv se va dovedi și tânărul Will Andrews, protagonistul acestui roman, în momentul în care își abandonează studiile la Harvard în 1873, hrănit de iluziile din prelegerile lui Ralph Waldo Emerson, convins că în Vest își va descoperi sinele adevărat, că va deveni una cu natura sălbatică și că va descoperi ceva ce nimic din construcțiile reci din inima Cambridge-ului nu-i putea oferi.

Misiunea lui John Williams e clară: dezmembrarea unui mit, a Vestului Sălbatic romantizat, a unor idei care învăluiau realitatea în mister, într-o sălbăticie definitorie, salvatoare. *Butcher's Crossing* e însă o așezare, departe de ceea ce ar putea fi numit un oraș. Pustiu, cu praful care pătrunde prin ferestrele fără sticlă, cu o mână de vânători de bizoni care se hrănesc doar cu vise, e locul în care Andrews crede că va ajunge la o împlinire posibilă doar în acest loc sălbatic. „Era o senzație, era un impuls căruia trebuia să-i dea glas. Dar orice-ar fi rostit în

cuvinte, știa că nu e decât un alt nume pentru sălbăticia pe care o căuta. Era o libertate, o bunătațe, o speranță și o vigoare pe care le percepea undeva dedesubtul tuturor lucrurilor bine cunoscute din viața lui care nu erau nici libere, nici bune, nici pline de speranță și nici viguroase. Ce căuta el era originea și forța proniatoare a lumii lui, o lume care părea să se îndepărteze, mereu temătoare, de propria obârșie, în loc să le caute cum face iarba de prerie din jurul lui, care-și înfige rădăcinile în pământul jilav, întunecat și bogat, Sălbăticia, și se reînnoiește astfel an după an”.

Va dori astfel să cunoască ținuturile în care încă se mai găsesc bizoni (acțiunea romanului e plasată cu doar câțiva ani înainte de uciderea celui din urmă bizon din Kansas), să participe la vânătoare, să devină „un ochi transparent”, ca Emerson, „una cu pădurile și cu câmpiile”, să fie parte din creația divină, „liber și neîncorsetat”.

UN CÂMP PRESĂRAT CU OASE

Se va întâlni cu vânătorul Miller, cel care își duce zilele alimentat de propriile himere, cu gândul la valea în care zărise cu mulți ani în urmă o cireadă de mii de bizoni. Cu banii primiți de tânărul Will Andrews, va porni în expediție împreună cu acesta și alți doi bărbați, Charley Hoge și Fred Schneider, gata să ucidă, pentru piei, bizonii pe care nu-i uitase niciodată. John Williams excelează și la capitoul descrierilor cinematografice, iar aventura celor patru bărbați în inima sălbăticiei e captivantă și datorită acestui mod aparte de a pune în legătură omul cu natura. Numai că nimic din această regiune, în care cândva puteai zări „o sută de mii de bizoni umblând pe pajiște”, „așa de nghe-suiți, c-ai fi putut să mergi o zi întregă pe spinările lor fără să atingi pământul”, nu mai este târâmul promis.

Bizonii sunt pe cale de dispariție, iar Miller va ucide cea din urmă mare cireadă. Uciderea bizonilor și

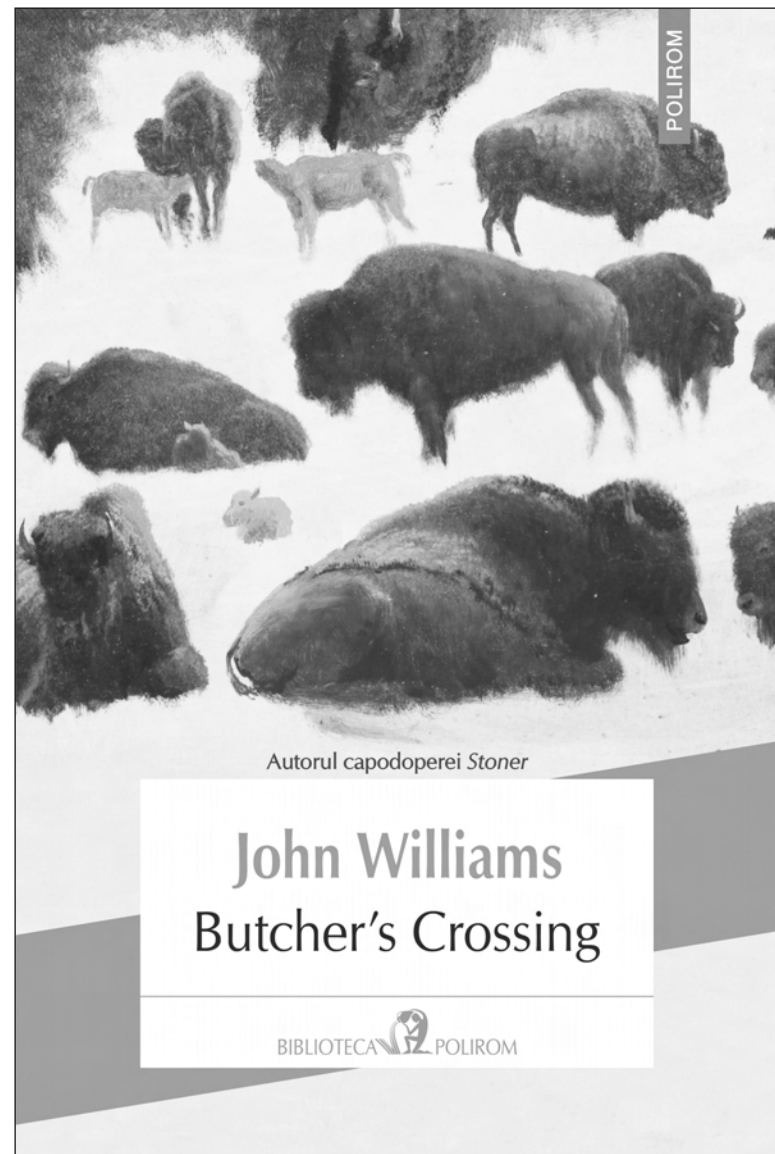
mișcările executate de către Miller i se par lui Will Andrews „un fel de dans, un menuet tunător compus de sălbăticia din jur”. Chiar și așa, prinși de iarna care sosește mai devreme decât estimaseră, visul alimentat de Will se destramă. Greul nu-l întărește, nu-i oferă nici o revelație transcendentă, nu-l ridică decât în imaginația lui deasupra locului în care se află. Realitatea searbădă îl aduce rapid cu picioarele înapoi pe pământul îmbibat de sângele bizonilor uciși și presărat cu oase albe, curățate de lupi.

Deziluzia începe să își facă simțită prezența până la pierderea pieilor în râu și moartea lui Schneider, demonstrând zădărnicia lucrurilor și a uciderii a mii de bizoni: „Animalul își pierduse sinele; sau sinele pe care i-l visase el. Sinele acela fusese ucis; și odată cu crima săvârșită, Andrews simțea că pierise și ceva din el însuși și tocmai cu lucrul acela nu fusese el în stare să dea piept. Așa că fugise”.

Nu câștigă în urma acestei expediții, nu regăsește ceea ce crezuse că îi va oferi nemărginimea unui ținut sălbatic, chiar dacă, în plină expediție, „nu se putea închipui în afara locului în care se afla”. Cruda ironie își va arăta colții pe drumul spre întoarcere, când călătoria lor va cunoaște neînduplecarea hazardului care va da la iveală măsura în care bizonii fuseseră uciși în zadar.

Mai mult, când ajung din nou în *Butcher's Crossing*, după iarna care îi ținuse captivi în munți, vor descoperi în ce fel se poate degrada „orașul” care nu avusese niciodată o altă soartă, atâta doar că îi refuzaseră sfârșitul, închiseseră ochii în fața adevărului evident. Mai înstrăinați ca oricând, căci timpul petrecut împreună în lunile trecute nu-i apropiase, ci dimpotrivă, îi îndepărtase și mai tare, închizându-i în propriile deziluzii, descoperă că revenirea nu are nimic din succesul la care visaseră atunci când porniseră la ultima mare vânătoare de bizoni.

Felul în care își croiește John Williams romanele captivează printr-o naturalitate a descrierilor, prin

conturarea unor personaje remarcabile, legate de mediul lor, legate de un sine care face ca acțiunea să completeze destine marcante și chipuri de neuitat. Indiferent de subiectul ales, indiferent de viața pe care le-o rezervă, ceva din aspirațiile acestor personaje, ceva din dezamăgirile și speranțele lor deopotrivă se regăsește în fiecare dintre noi și face ca și acest volum să se bucure de succesul câștigat de *Stoner*, romanul-cult scris de Williams în 1965.

BRUTALITATEA IA CHIPUL INDUSTRIALIZĂRII

Un punct marcant al romanului *Butcher's Crossing* stă în valoarea inegalabilă a descrierilor, care transpun în senzații resimțite de către cititor tot greul, setea, foamea, frigul, durerea celor patru bărbați de-a lungul lunilor petrecute în mijlocul sălbăticiei. Mai apoi, cartea marchează sfârșitul unei ere, aduce la lumină încheierea unei perioade în care omul și natura nu vor mai fi niciodată cu adevărat față în față, iar brutalitatea din partea ființei umane va lua chipul industrializării.

Noua etapă e cea în care exterminarea prin vânătoare a unei

specii întregi își dovedește, în văzul lumii, lipsa de raționament. Deodată, nimeni nu mai are nevoie de pieile de bizoni, lumea merge mai departe, calea ferată continuă să se construiască, dar va trece la 50 de mile distanță de *Butcher's Crossing*, spulberând astfel și cele din urmă iluzii ale puținilor oameni rămași în așteptarea unui viitor mai senin.

În fond, căutarea lui Will e universală, regăsirea unui sine puternic, reîntâlnirea cu ceea ce credem că am pierdut înainte de a cunoaște, sentimentul că un loc nou ne-ar putea reînnoi pe noi înșine. Ce se pierde însă e tocmai linia dintre obiectivitate și subiectivitate, se pierd granițele certe ale unei lumi urbane, se pierd regulile care trasează un viitor orientat spre o nouă etapă, nicidecum spre peisajul „western” care își trăia, la acel moment, ultimii ani. John Williams a câștigat, odată cu acest roman, teren nou în peisajul literaturii mari și își păstrează, până azi, statutul unui romancier strălucit. **SDC**

John Williams, *Butcher's Crossing*, traducere de Ariadna Ponta, colecția „Biblioteca Polirom”, Polirom, 2022

Gura de oxigen albastru pentru fanii Na'vi

Este noul *Avatar: The Way of Water* un film bun? Va fi un mare succes de casă? Ce contează, bine că există, par a spune fanii universului imaginat de James Cameron care, în sfârșit, pot spera că mica lor comunitate are șansa să crească.

„*Avatar*, filmul, este subiectul unui uluitor paradox pop-cultural”, este de părere ziarul francez „Le Monde”. Un adevărat eveniment la lansarea sa din 2009, cu un buget uriaș și cu încasări colosale, de aproape 3 miliarde de dolari, este, cel puțin teoretic filmul cel mai de succes din istorie. „Cu toate acestea, la 13 ani de la lansarea a ceea ce a constituit un fenomen

cinematografic și industrial, amprenta lui culturală rămâne deosebit de discretă, mai ales online”, spune „Le Monde”. De exemplu, pe platforma Reddit, un loc tradițional de întâlnire pentru comunitățile de fani, secțiunea dedicată filmului *Avatar* numără doar 21.000 de abonați în vreme ce *Star Wars*, de exemplu, se laudă cu 2,6 milioane de „redditori”, iar *Harry*

Potter cu 1,5 milioane. Până și secțiunea dedicată serialului *Firefly* din 2002 are 136.000 de membri.

„Comunitatea noastră e modestă”, recunoaște Kelsey Rawn care, sub pseudonimul Pay'i, administrează secțiunea *Avatar*. Ea crede că, vinovată de această slabă participare este „lipsa de conținut” *Avatar*, care se reduce doar la povestea spusă de primul film și atât. „Sunt mirată că n-au făcut măcar un serial. Faptul că am așteptat atâția ani o continuare, o poveste nouă, îmi pare un act ratat”, spune Rawn.

Situația este aceeași și pe alte spații online dedicate fanilor *Avatar*, dar numărul lor mic este compensat, se pare, prin dorința lor de a se dedica universului planetei Pandora. De exemplu, există mai multe resurse care permit doritorilor să învețe limba Na'vi, vorbită

de eroii extraterestri ai filmului.

Limbajul Na'vi a fost creat pentru primul film de către Paul Frommer, profesor la universitatea Southern California, care are un doctorat în lingvistică. La lansarea *Avatar*, limbajul era limitat la un vocabular de 1.000 de cuvinte, iar gramatica era cunoscută doar autorului ei. De atunci însă, Frommer a extins vocabularul la 2.600 de termeni și a publicat gramatica, venind în ajutorul celor care vor să învețe această limbă.

„Unele aspecte ale limbajului Na'vi sunt dificile, mai ales când ești vorbitor originar de engleză, dar cu ceva exercițiu poți să atingi un nivel primar de conversație în 2-3 luni”, spune Seth Wright, alias Mako, administrator al resursei online Kelutral. „Are asemănări cu limba maori, cu spaniola și cu unele limbi orientale, mai ales în felul în care cuvintele se așază în cadrul unei propoziții. Dar, în realitate, nu există un echivalent al acestei limbi pe Pământ.”

Din 2020 încoace, Kelutral.org este unul dintre site-urile care îi ajută pe cei ce doresc să învețe Na'vi. Seth Wright, care studiază din 2010, spune că a avut nevoie de șase ani pentru a vorbi fluent.

Însă această limbă fictivă reprezintă doar unul dintre puținele „componente” ale universului *Avatar* cu care fanii pot lucra. De aceea, comunitatea *Avatar* așteaptă noul film cu înfrigurare, sperând că, după atâta timp, James Cameron va dezvălui o parte mult mai substanțială a universului său, mai multe personaje și mai multe povești de pe planeta Pandora. Apropierea

premierii *Avatar: The Way of Water* a reușit să activeze și mulți fani vechi care de-a lungul vremii au abandonat comunitatea, aflată acum în continuă creștere. „În ianuarie eram 11.000, azi am trecut de 21.000”, spune Rawn.

Va fi *The Way of Water* succesul la care speră fanii, dar și regizorul James Cameron? Primele indicii ar da de înțeles că noul film va atrage publicul în săli, nu se știe dacă în măsura în care să îi asigure și rentabilitatea (are nevoie, se pare de două miliarde pentru a amortiza costurile) și cât să asigure un viitor francizei. Un *Avatar 3* este deja filmat și va fi lansat anul viitor. Dar episoadele 4 și 5, aflate în lucru, depind de *The Way of Water* pentru a vedea sau nu lumina marilor ecrane.

Este el un film bun, a meritat să fie așteptat atâția ani? Primele cronici spun că *Avatar: The Way of Water* (care din 16 decembrie poate fi urmărit și în România) descriu cam aceeași poveste ca în cazul primului film, cel din 2009. *Avatar 2* este foarte lăudat pentru efectele vizuale, „ambția tehnică”, regia lui James Cameron și felul amănunțit în care este construită lumea planetei Pandora. Pe de altă parte, nu puțini critici dau de pământ cu scenariul și dialogurile „infantile” semnate de Cameron și alți doi scenariști. „Un screensaver de un trilion de dolari, plicticos și sentimental”, spune criticul Peter Bradshaw care, spre deosebire de mulți alții, nu s-a lăsat fascinat de impresionanta lume vizuală imaginată de James Cameron. **SDC**

LUCIAN AMARII (JUP)

SUPLIMENTUL LUI JUP

PE SCURT

MARELE CONCERT VIRTUAL

Formația The Rolling Stones a anunțat organizarea unui uriaș concert virtual „imersiv” la care vor participa numeroase vedete, printre care Lady Gaga, Bruce Springsteen, The Black Keys și alții. Concertul are ca scop promovarea ultimului album Rolling Stones, *GRRR Live!* și va putea fi urmărit pe 2 februarie pe site-ul rollingstonesnewark.com. *Grrr Live!* este un triplu album și un concert video ce a fost înregistrat în cursul turneului *50 & Counting* care a debutat în 2012 pentru a marca jumătate de secol de activitate a formației. Materialul live difuzat online permite fanilor nu numai să urmărească aceste concerte extraordinare, ci chiar să participe la „experiență” postând selfie-uri video care să fie urmărite de toți spectatorii.

BAZILICA CE ENERVEAZĂ COMUNIȘTII

Ministerul francez al Culturii a clasat bazilica Sacré-Cœur ca monument istoric, considerând că este un „martor arhitectural și urban semnificativ în istoria complexă a sfârșitului de secol XIX” și subliniind că Sacré-Cœur a devenit un monument emblematic al Parisului, cunoscut în întreaga lume, „cel mai vizitat după catedrala Notre-Dame”. Consilierii comuniști s-au opus, fără succes,

acestei clasări, un ecou al controverselor care au însoțit construcția acestei bazilici. Sacré-Cœur a fost ridicată pe colina Montmartre la finalul secolului al XIX-lea, șantierul debutând la trei ani de la ocuparea Parisului de către prusaci (1870) și la doi ani de la reprimarea sângeroasă a Comunei din Paris (1871). Construcția bazilicii, justificată de Adunarea Națională conservatoare drept „o ispășire pentru Comună, dar și pentru toate revoluțiile de la 1789 încoace”, nu a putut decât să încingă spiritele într-un Paris deja scindat între cei care simpatizau cu comunarii, socialiștii și revoluționarii, și cealaltă tabără, reprezentată de catolici și regaliști. „O biserică a ridicolului!”, a decretat, în cursul unei dispute, Émile Zola. Această dispută pare să nu se fi stins nici după secole, comuniștii considerând clasificare de acum drept „un afront” adus celor 32.000 de comunarzi uciși în 1871.

DE CE RÂDE J.K. ROWLING

Crearea lui Harry Potter a devenit în ultima perioadă obiectul urii pentru activiștii woke, după ce a refuzat public să accepte așa-zisa filosofie „trans”. „Anulată” aparent după ce a răs public de nebuniile woke ce au cuprins Vestul și după ce a declarat că actuala „manie a genurilor” este „cea mai misogină perioadă” din viața ei, Rowling spune că prigoana la care a fost supusă nu a făcut decât ca vânzările cărților ei să crească. „Dar de ce râd văzând asta? Nici nu-mi vine să cred că spun așa ceva. Dar trebuie să râzi de astfel de persoane. Nu mă consider anulată”, afirmă Rowling într-un interviu acordat lui Suzanne Moore. Scriitoarea, care se declară feminisă, spune: „Nu-mi plac ideologiile de nici un fel. N-am întâlnit încă un ideolog care să nu vrea să suprimă o parte din adevăr. (...) Mi se pare că astăzi ducem un război cultural între o tabără a autoritarilor și una a

liberalilor care trece dincolo de vechea prăpastie dintre stânga și dreapta”.

MÂNDRA LUME NOUĂ

Tonje Gjevjon, cineastă și artistă din Norvegia care este lesbiană, riscă trei ani de închisoare în urma unei postări pe Facebook. Gjevjon a comentat afirmațiile activistei transgender Christine Jentoft, un bărbat devenit femeie, care s-a identificat public drept „o mamă lesbiană”. „Este pur și simplu imposibil pentru un bărbat să devină lesbiană, așa cum este imposibil pentru un bărbat să fie însărcinat”, a scris Tonje Gjevjon. Prin această postare, ea a încălcat legea anti-defăimare norvegiană ce a fost actualizată în 2020 pentru a include și protecție pentru „identitatea de gen”. Pe lângă pedeapsa cu închisoarea pe care o riscă în baza legii, Tonje Gjevjon spune că, de la momentul postării ei, a „devenit o paria în comunitatea artistică”.

SOLIDARITATE LITERARĂ

Tânăra autoare Chelsea Banning s-a pomenit, spre surpriza ei, transformată în vedetă „virală” după ce s-a plâns pe Twitter că nimeni nu a venit la ședința de autografe organizată pentru lansarea romanului ei de debut. Banning a fost extrem de surprinsă când postarea ei a primit răspunsuri de la o serie de mari scriitori precum Stephen King,

Margaret Atwood, Neil Gaiman sau Jonathan Coe care au povestit experiențele similare. „Când am lansat *Salem's Lot* a venit un singur puști care m-a întrebat unde sunt cărțile naziste”, a povestit King, în vreme ce Margaret Atwood a relatat o lansare la care s-a prezentat un singur om care voia să bea scotch. Aceste manifestări de solidaritate nu numai că au emoționat-o pe Banning, dar au și ajutat la sporirea vânzărilor cărții.

CRONICA NEAGRĂ

■ **Manuel Götsching** (70 de ani). Muzician german, chitarist și compozitor, unul dintre fondatorii cunoscutei formații Ash Ra Tempel, unul dintre cele mai reprezentative grupuri ale genului *kraut-rock*, la începutul anilor '70.
■ **Angelo Badalamenti** (85 de ani). Muzician american cunoscut în întreaga lume pentru lunga sa colaborare cu cineastul David Lynch pentru ale cărui filme a compus mai multe coloane sonore. Badalamenti și Lynch s-au întâlnit în 1986, când regizorul căuta un compozitor pentru muzica din *Blue Velvet*. Melodia *Twin Peaks Theme* a fost un mare hit la începutul anilor '90 și a fost recom-pensată cu un Grammy. **SDC**

Pagini realizate de
DRAGOȘ COJOCARU

**Suplimentul
DE CULTURĂ**

Marcă înregistrată – Editura Polirom și „Ziarul de Iași”. Proiect realizat de Editura Polirom în colaborare cu „Ziarul de Iași”. Se distribuie gratuit împreună cu „Ziarul de Iași”.

Adresă: Iași, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 4,
CP 266, tel. 0232/ 214.100, 0232/ 214111,
fax 0232/ 214111

Muzică: Dumitru Ungureanu,
Cătălin Sava

Teatru: Oltița Cîntec

Caricatură: Lucian Amarii (Jup)

Grafică: Ion Barbu

Actualitate: Nona Rapotan,
Claudia Pincovski

Publicitate: tel. 0232/ 252294

Distribuție: Mihai Sirbu

tel. 0232/ 271333.

Abonamente: tel. 0232/214100

Tarife de abonament: 45 lei pentru 3 luni;
91 lei pentru 6 luni; 182 lei pentru 12 luni.

Prețurile includ și tarifele poștale.

Responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului îi aparține autorului.
Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

Cum a pierdut Disney coroana animației

DRAGOȘ COJOCARU

Un adevăr dureros de Crăciun: studioul Disney, cândva regele filmelor de animație, și-a pierdut, pentru al treilea an consecutiv, coroana în fața rivalilor de la Universal, iar viitorul nu se prezintă în culori prea îmbietoare.

La prima vedere, încasările filmelor de animație cu blazonul Disney par consistente, dar, dincolo de sute de milioane, aceste sume sunt sub performanțele obișnuite ale casei lui Mickey Mouse. De la *Onward*, producție Pixar din 2020, care a avut un debut dezamăgitor, la ultima „bombă”, *Strange World*, care abia a recoltat 25,6 milioane în primele 12 zile pe teritoriul american, animațiile Disney au numărat încasări de peste 1 miliard în întreaga lume.

Dar, exact în aceeași perioadă, în aceeași condiții vitrege pe care Disney le invocă în apărarea sa (criza Covid, izolarea la domiciliu, bugete mai mici), studiourile Universal, care adună laolaltă filme de la casele de producții Illumination și DreamWorks Animation, au strâns 2,05 miliarde. „Armele” lor în această confruntare sunt filme de mare succes de public: *Trolls: World Tour*, *The Croods: A New Age*, *Spirit Untamed*, *The Boss Baby: Family Business*, *Sing 2*, *The Bad Guys* și *Minions: The Rise of Gru*.

„Cred sincer că nu doar am aruncat o provocare în fața celor de la Disney Animation, ci că producțiile noastre animate sunt peste cele ale lor. Avem acum un sistem de producții de animație care rivalizează și chiar îl întrece pe cel de la Disney”, s-a lăudat Jeff Shell, CEO al conglomeratului NBC Universal săptămâna trecută, la o conferință cu investitorii.

Și, în vreme ce Disney evaluează paguba uriașă produsă de ultimul eșec, *Strange Worlds*, Universal aduce în săli un nou film, *Puss in Boots: The Last Wish*, un alt derivat din franciza *Shrek*, care a fost primit cu cronici entuziaste și căruia i s-au prezis încasări mai mult decât generoase în perioada serbărilor de iarnă.

Pentru a-și salva imaginea în ochii publicului, Disney nici măcar nu poate invoca pandemia pentru aceste eșecuri, din moment ce

rivalii săi au suferit din aceleași probleme, cu familii care ezită să mai meargă la cinema și cu noul sistem hibrid de lansare a filmelor, concomitent în streaming și în săli.

Publicația „The Wrap” crede că un motiv pentru aceste eșecuri este pandemia care a închis cinematografele, o perioadă în care multe producții live action au fost oprite, iar investitorii de pe Wall Street au forțat companiile de divertisment să copie Netflix. Fostul CEO Disney, Bob Chapek, a fost unul dintre cei dispuși să renunțe la încasările generate de cinematografe în favoarea beneficiilor produse de lansarea direct în streaming a unor filme precum *Soul*, *Luca* sau *Turning Red*. Asta în condițiile în care Disney încerca să aducă pe prima poziție în top noua platformă Disney+. „Publicul este obișnuit să vadă logoul Pixar pe ecranul de cinema, știe că asta e

garanția unui produs animat de calitate. În loc să facă asta, Disney+ n-a făcut decât să încerce să drezeze spectatorii că pot să vadă filmele de acasă, afectând brandul Disney”, crede un director al unui studio rival, citat de „The Wrap”.

Un alt motiv, spun unii specialiști, este că Disney nu a reușit să lanseze continuări de succes ale unor francize deja stabilite și nici un nou film original de succes, cum a făcut în ultima decadă. „Din 2013, Disney nu a făcut decât să vândă nostalgie pentru vechile succese”, spune Josh Spiegel, autorul cărții *Pixar and the Infinite Past: Nostalgia and Pixar Animation*. „Dar, din 2020 încoace, s-a cam terminat cu exploatarea vechilor francize care să justifice, în ochii spectatorilor, acea nostalgie.”

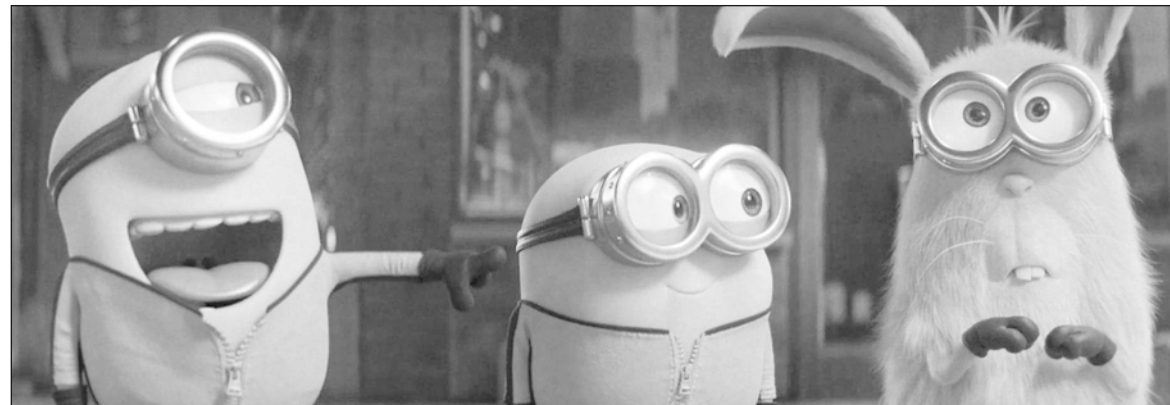
Aceasta însă este o problemă care afectează pe toată lumea. De-a lungul ultimelor decenii, marii jucători de pe piața animației nu au mai obișnuit publicul cu filme originale, distincte (vă mai aduceți aminte perioada de glorie Disney din anii '90, de exemplu?), ci numai cu continuări și derivate ale unor francize celebre. Puținele filme noi și originale au avut mari dificultăți în a atrage publicul

deja obișnuit să i se ofere numai „povești similare”.

Dincolo de toate acestea, mai există un aspect, mult mai important, pe care presa mainstream, prea dependentă de bunăvoința marilor studiouri, se ferește să îl invoce. Spre deosebire de rivalii săi, care s-au concentrat pe producerea unor filme de animație de mare calitate, Disney s-a prelat în ultimii ani complet ideologiei woke. Mulți dintre factorii decidenți Disney și-au asumat ca misiune personală promovarea ideologiei LGBTQ+ în rândul celor mai tineri spectatori. Asta, dincolo de orice speculație, a reieșit clar și din înregistrările discuțiilor interne din sânul corporației lui Mickey Mouse, făcute publice în toiul scandalului „Don't say Gay” din primăvară, când studioul Disney a intrat în coliziune directă cu popularul guvernator Ron DeSantis și a ieșit jumult serios din afacere.

Practic, cam toate producțiile Disney din ultima perioadă au fost vândute nu ca filme care să ofere ceea ce așteaptă spectatorii de la animație, adică „răsete, distracție, aventură și escapism”. Ele au fost mai degrabă promovate ca opere de propagandă, pentru cauze LGBTQ (de exemplu *Lightyear*) sau ecologice (*Strange World*).

Scandalul „Don't say Gay” a dat corporației Disney o lovitură financiară extraordinară (a pierdut 4 miliarde în ultimul an). Mai mult însă, a făcut ca părinții americani să renunțe la producțiile Disney, care s-a transformat din povestitorul preferat al Americii într-o goarnă propagandistică îndreptată amenințător spre cei mai mici dintre spectatori. **SDC**

Foc și măr

Unele rutine sunt chiar plăcute. Mă refer la cele cu final surpriză. Spre exemplu, ori de câte ori revin acasă după o deplasare în alt oraș deschid ușa cuptorului electric. Și de fiecare dată mă bucur de ceea ce găsesc. Este un fel de joc conjugal.

Astăzi m-am întors de la Botoșani. Soția la job, cuptorul la locul lui.

He he, oare ce ascunzi acolo, secretosule? Ia să-ți deschid eu ușa. Uau, preferatul mea!

Preferatul meu în materie de deserturi este o combinație între ștrudel cu mere și plăcintă. În sensul că, deși arată ca o chestie rulată într-un soi de aluat crocant, dimensiunea nu este de ștrudel, ci mai degrabă hiperbolizarea unuia. E ca și cum ai spune că gigantic poartă un ștrudel pe frunte și voadă-i un munte. Iar conținutul nu este măr ras, ci bucățele din fruct, care prin coacere nu devin piure, își păstrează un pic din fermitatea texturii. Pătrățele de măr, cum ar

spune unele gospodine care nu au viziune spațială.

Dacă ești un pic atins de tulburare obsesiv compulsivă, ca mine, știi deja că o astfel de plăcintoștrudel se taie în felii de fix 2,54 centimetri, adică un țol, apoi se pudrează cu zahăr vanilat în strat de fix un milimetru. Încă de la prima linguriță, pe cerul gurii se perindă toate anotimpurile climatului temperat continental. Simți floarea din care a crescut mărul, simți vibrația zumzetului albinei care a polenizat-o, mult soare, câteva ploi, o brumă de zahăr pudră, aroma de scorțișoară a iernii, precum și promisiunea reînvierii naturii printr-un sâmbure de măr care mai mereu trece de controlul vama culinar. Am

băgat lingurița în gură, să se declanșeze visarea.

În prima secundă am simțit doar că parcă ceva lipsește. Nu venea iarna. Apoi o senzație de foc, de parcă limba îmi fusese judecată și pusă pe rug de un inchiuzitor sătul de toate bazaconiile și trăsnaile pe care le-am rostit în viață. Simțeam cum mii de lame de brici se hotărâseră să-mi transforme limba în carpaccio. Mai mânănc iute uneori, dar asta depășise de mult stadiul de iute.

Apa nu a ajutat. Măcar dacă mi-ar fi fost sete, aș fi zis că am băut-o cu vreun folos. Am pus mâna pe telefon și, fără să pot articula vreun cuvânt, mi-am sunat soția. Mi-a spus că știe că nu pot vorbi din cauza capsaicinei și că în mod intenționat a

BOBI

VOI N-AȚI ÎNTREBAT, FĂRĂ ZAHĂR VĂ RĂSPUNDE

pus un plic întreg de boia iute în loc de scorțișoară. Fiindcă rețeta asta i-am adus-o eu, în 2003, când lucram ca vânzător la OMV Păcurari. Se numește *apfelstrudel* și este austriacă, iar Austria trebuie să știe că votul ei nu va rămâne nepedepsit, inclusiv prin sabotarea rețetelor cu care se mândrește. **SDC**